

Πειραικό Ορόσημο

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ «ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΦΙΛΩΝ
ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΠΕΙΡΑΙΑ»

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ & ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

ΠΛΗΡΗΣ
ΤΕΛΟΣ
Τοκ. Γραφείο
ΠΕΙΡΑΙΑΣ
Αρχειοθ. Λόγος
1483

ΙΟΥΛΙΟΣ - ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2005 • ΤΕΥΧΟΣ 12

**ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΦΙΛΩΝ
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ
ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΠΕΙΡΑΙΑ**

ΚΩΔΙΚΟΣ 5702

Αλκιβιάδου 229

185 36 Πειραιάς

Τηλ.: 210-42.88.017 - 210-42.88.018

FAX.: 210-42.88.017

ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΑ Αρχαιολογικού Μουσείου:

www.culture.gr/2/21/211/21102M/g211bmO2.html

e-mail: dbookis@yahoo.com

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ

Πρόεδρος: ΙΩΑΝΝΗΣ ΠΟΛΥΧΡΟΝΟΠΟΥΛΟΣ

Α' Αντιπρόεδρος: ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΤΑΪΝΧΑΟΥΕΡ

Β' Αντιπρόεδρος: ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΑΡΤΕΜΑΚΗΣ

Γ' Αντιπρόεδρος: ΑΝΝΑ ΠΑΤΕΣΤΗ

Γεν. Γραμματέας: ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ Ι. ΜΠΟΥΚΗΣ

Ταμίας: ΑΡΧΟΝΤΟΥΛΑ ΑΝΔΡΕΑΔΗ

Υπεύθ. Δημ. Σχ.: ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΚΥΠΑΡΙΣΣΗ

ΣΥΜΒΟΥΛΟΙ

ΑΡΓΥΡΩ ΚΙΣΣΑΝΑΚΗ

ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΜΠΟΥΛΙΕΡΗ

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΔΑΡΑΚΛΗΣ

ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΑΤΖΗΜΑΝΩΛΑΚΗΣ

“ΠΕΙΡΑΪΚΟ ΟΡΟΣΗΜΟ”

Τριμηνιαία Έκδοση του Συλλόγου

Εκδότης: Ι. Πολυχρονόπουλος

Δερβενακίων 24 - 185 45 Πειραιάς

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΚΔΟΣΗΣ

ΑΝΝΑ ΠΑΤΕΣΤΗ

ΓΙΑΝΝΗΣ ΧΑΤΖΗΜΑΝΩΛΑΚΗΣ

Ακτή Τρυφ. Μουτσοπούλου 44, 185 36 Πειραιάς

ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ:

ΔΗΜ. ΜΟΥΡΟΥΣΙΑΣ

Κολοκοτρώνη 144, 185 36 ΠΕΙΡΑΙΑΣ

ΤΗΛ.: 210-41 82 591, FAX 210-45 32 911

Διανέμεται Δωρεάν

ΕΞΩΦΥΛΛΟ:

"Ανθεμωτή επίστεψη επιτύμβιας στήλης,

από το βόρειο νεκροταφείο του

Πειραιά" (4ος αιώνας π.Χ.)

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ:

ΑΡΓΥΡΩ ΚΙΣΣΑΝΑΚΗ

**ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΔΕΙΞΗ
ΤΟΥ ΚΟΝΩΝΕΙΟΥ ΤΕΙΧΟΥΣ**

Η ΠΟ δημοσίευμα της αθηναϊκής εφημερίδας «Έθνος» πληροφορούμεθα ότι η αρχαία ακτο γραμμή του Πειραιά και τμήμα της αρχαίας οχύρωσης, με το οποίο η ακτογραμμή είναι απολύτως συνδεδεμένη, θα αποκαλυφθούν σύντομα.

Το Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο ενέκρινε την προμελέτη αποχωμάτωσης τμήματος μισού χιλιομέτρου από το Κονώνειο Τείχος, έργο που θα αναδείξει το τείχος και θα επιτρέψει στη ΚΣΤ Έφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων Πειραιά να κάνει ανασκαφές.

Εκατόν ογδόντα χιλιάδες κυβικά χώματος θα απομακρυνθούν με κόστος που ξεπερνά κατά τι τα τρία εκατομμύρια ευρώ. Θα απομακρυνθούν μπάζα που έριξε ο Δήμος Πειραιά κατά το παρελθόν και θα σκεπαστεί αγωγός που κατασκευάστηκε πρόσφατα.

Για όλα συζήτησε το ΚΑΣ, εκτός από τα επτά καταστήματα, την παραμονή των οποίων το ίδιο είχε επιτρέψει τον Σεπτέμβριο του 2004.

Ακόμα και αυτή η χαριστική παραμονή τους, όμως, έληξε πριν από μερικές ημέρες (12 Οκτωβρίου) χωρίς στην πραγματικότητα να έχουν απομακρύνει τα τραπεζοκαθίσματά τους από το τείχος (πλην ενός, που συμμορφώθηκε).

Η αρχαία οχύρωση του Πειραιά κατασκευάστηκε από τον Θεμιστοκλή, κατεδαφίστηκε μετά την ήττα των Αθηναίων στους Αιγός Ποταμούς και ανοικοδομήθηκε από τον Κόνωνα μετά τη νίκη στην Κνίδο.

Καταστράφηκε και πάλι από τον Σύλλα και επίσης κατά τον ελληνικό εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα (1821-1827), οπότε και λιθολογήθηκε. Παραμένουν όμως οι κατώτατοι δόμοι.

Το μνημείο παρέμενε χωρίς προστασία μέχρι το 1982, οπότε ενδιαφέρθηκε ιδιαίτερα γι' αυτό η **Μελίνα Μερκούρη**. Τότε αποχωματώθηκαν 2,5 χιλιόμετρα και απομακρύνθηκαν 18 καταστήματα.

Έκτοτε η Αρχαιολογική Υπηρεσία δεν κατάφερε τίποτα, παρά τις πιέσεις της. Την προμελέτη παρουσίασαν στο συμβούλιο ο Δημοσθένης Ζιρώ και ο Δημοσθένης Σβολόπουλος και η γνωμοδότηση ήταν ομόφωνα θετική.

ΣΗΜ.: Ο Σύλλογός μας εκφράζει την ικανοποίησή του διότι οι συνεχείς προσπάθειές του για την αποφασιστική αντιμετώπιση και του θέματος αυτού δικαιώνονται...

Για την καλύτερη εξυπηρέτηση των Μελών του Συλλόγου μας ανοίξαμε τραπεζικό λογαριασμό στην Εθνική Τράπεζα με αριθμό 071/296045-13.

Τώρα πλέον η ετήσια συνδρομή εκ Δέκα (10) Ευρώ, ως και κάθε ενδεχόμενη έκτακτη εισφορά μπορεί να κατατίθεται στον προαναφερόμενο λογαριασμό.

Τον ίδιο τραπεζικό λογαριασμό μπορούν να χρησιμοποιούν και οι φίλοι του Συλλόγου μας, οι οποίοι επιθυμούν να υποστηρίξουν το έργο μας, όχι μόνον ηθικά αλλά και οικονομικά.

ΣΤΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΤΟΥ ΕΟΡΤΑΣΜΟΥ ΤΩΝ 170 ΧΡΟΝΩΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΔΡΥΣΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ

ΑΠΟ ΤΟ PORTO-LEONE ΤΗΣ ΠΑΡΑΚΜΗΣ ΣΤΟ «ΘΑΥΜΑ» ΤΗΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ ΤΟΥ ΝΕΟΤΕΡΟΥ ΠΕΙΡΑΙΑ

ΓΙΑΝΝΗ Ε. ΧΑΤΖΗΜΑΝΩΛΑΚΗ

Με την ευκαιρία του εορτασμού των 170 χρόνων από την ίδρυση του Δήμου Πειραιά δημοσιεύουμε απόσπασμα από κείμενο του **Γιάννη Ε. Χατζημανωλάκη** που είχε καταχωριστεί σε παλαιότερο βιβλίο του και αναφέρεται συνοπτικά στην ιστορία της πόλης μας από τα πανάρχαια χρόνια ως τις ημέρες μας. Το απόσπασμα που δημοσιεύουμε περιορίζεται κυρίως σε αναφορά στην ιστορία του νεότερου Πειραιά. Και σημειώνουμε - για την τάξη - ότι το κείμενο αυτό ανιχνεύθηκε από τον γενικό γραμματέα του Συλλόγου μας και συνεργάτη του «Πειραιϊκού Ορόσημου» **Δημοσθένη Ι. Μπούκη** στην ιστοσελίδα του Δήμου Πειραιά στο Διαδίκτυο, (<http://www.pireasnet.gr/index istoriapolis.htm>).

όπου καταχωρίζεται με τον τίτλο «Μια συναρπαστική περιπέτεια ανάμεσα στους αιώνες» και ανωνύμως. Τούτο αποτελεί παράβαση του νόμου «περί πνευματικής ιδιοκτησίας», διότι εκτός από τυχόν οικονομικά δικαιώματα, παραβιάζει κατάφωρα και το ηθικό δικαίωμα του συγγραφέα, την προστασία του οποίου προβλέπει επίσης ο νόμος. Και θέλουμε να πιστεύουμε ότι η αρμόδια υπηρεσία του Δήμου θα σπεύσει να αποκαταστήσει την ανεπίτρεπτη αυτή παράλειψη, καταχωρίζοντας το όνομα του συγγραφέα ή - σε αντίθετη περίπτωση - να αποσύρει το κείμενο.

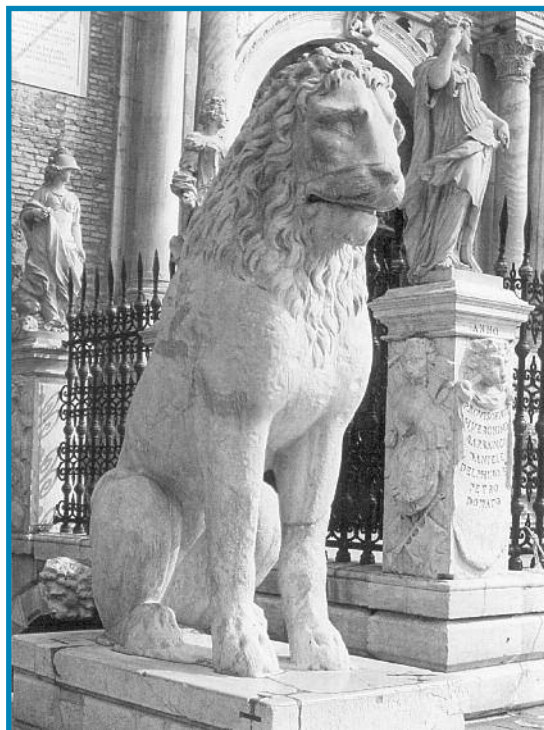
Παρά τις απόψεις που με κάποια δόση ρομαντισμού υποστήριξαν ορισμένοι για αξιόλογη ανάπτυξη, στην περίοδο αυτή, δεν υπάρχουν στοιχεία για να τις τεκμηριώσουν. Ο Πειραιάς, πριν αξιοποιηθεί, στις αρχές του 5ου αιώνα π.Χ. και αναδειχθεί σε επίνειο της Αθήνας, ήταν - και έμεινε για αρκετούς αιώνες - ασημαντος τόπος. Οι Αθηναίοι χρησιμοποιούσαν ως επίνειο το Φάληρο και για το εξαγωγικό εμπόριο τα λιμάνια των ανατολικών ακτών της Αττικής και κυρίως τις Πρασιές (το σημερινό Πόρτο-Ράφτη). Αντίθετα, όταν με τα έργα του Θεμιστοκλή και του Περικλή διαμορφώθηκε σε υποδειγματικό για την εποχή λιμάνι και συγκέντρωσε το εισαγωγικό και διαμε-

Η ιστορία του Πειραιά είναι μια συναρπαστική "περιπέτεια" ανάμεσα στους αιώνες. Με πολλές και ποικίλες μεταπτώσεις. Με περιόδους ακμής και παρακμής, ανόδου και πτώσης που και μόνον αυτές την κάνουν όχι μόνο απλώς ενδιαφέρουσα αλλά - θα προσθέταμε - και ελκυστική. Στην ιστορική αυτή πορεία είναι έκδηλα ορισμένα στοιχεία, που τις προσδίνουν τις "διαστάσεις" μιας γοητευτικής διαδρομής μέσα στο χρόνο - μιας διαδρομής που συνεχίζεται, με εναλλαγή "σκηνικών" αλλά πάντοτε στον ίδιο χώρο πάνω από τέσσερις χιλιετίες. Για να καταλήξει, μετά το θαύμα της δημιουργίας της νεότερης πόλης του Πειραιά, στη διάρκεια του περασμένου αιώνα, στη σημερινή πραγματικότητα: σε μια μεγαλόπολη που σφύζει από ζωή, με το πρώτο λιμάνι της χώρας μας και με όλα τα τυπικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα ενός μεγάλου ναυτιλιακού και εμποροβιομηχανικού κέντρου.

Στη διαμόρφωση της ιστορικής μοίρας του Πειραιά, υπήρξε πράγματι καθοριστική η επίδραση του

φυσικού χώρου και της γεωγραφικής θέσης του. Για τον Πειραιά, στη διαδρομή των αιώνων, ίσχυσε με μαθηματική ακρίβεια, ότι συνήθως παρατηρείται στις περισσότερες - αν όχι όλες - παραθαλάσσιες πόλεις. Η, κατά καιρούς, ανάπτυξη του λιμένα του συνδέθηκε πάντα με περιόδους ανάλογης ακμής και προόδου της πόλης. Και, όπως είναι γνωστό, στους δεκαπέντε περίπου αιώνες της παρακμής του λιμένα, πόλη δεν υπήρξε. Η πορεία της πόλης και του λιμένα εμφανίζεται, στα πλαίσια του πειραιϊκού χώρου, κοινή. Και αρκεί νομίζουμε, για τη σχετική επιβεβαίωση, η αδιάψευστη μαρτυρία της ιστορίας.

Στους πρώτους ιστορικούς χρόνους που το λιμάνι του Πειραιά δεν χρησιμοποιήθηκε από τους Αθηναίους, οι κάτοικοι του τόπου ήταν ελάχιστοι.

Ο Λέων του Πειραιώς που «απήγαγε» το 1688 ο Φρ. Μοροζίνι και βρίσκεται από τότε στο Ναύσταθμο της Βενετίας. Από το άγαλμα αυτό προήλθε το τοπωνύμιο PORTO-LEONE για τον Πειραιά των χρόνων της ερήμωσης και της παρακμής.

Στον έρημο τόπο αρχίζει να ξανανθίζει η ζωή. Ο Πειραιάς στα πρώτα χρόνια μετά την αναδημιουργία του.

τακομιστικό εμπόριο της Αθηναϊκής Δημοκρατίας, αναπτύχθηκε παράλληλα και η πόλη που έγινε το κέντρο της οικονομικής ζωής όχι μόνο της Αθήνας, αλλά και της Ελλάδας ολόκληρης, ώστε δικαίως να αποκληθεί «Εμπόριον της Ελλάδος», στο οποίο - κατά τον Θουκυδίδη - «επεσέρχεται διά το μέγεθος της πόλεως εκ πάσης γης τα πάντα».

Από το «κλέος» των αρχαίων καιρών στους δεκαπέντε αιώνες της παρακμής

Η ΠΟΡΕΙΑ του αρχαίου Πειραιά στάθηκε κοινή με την πορεία της Αθηναϊκής Δημοκρατίας. Θα την ακολουθήσει στο μεσουράνημα της, στον περίφημο "χρυσούν αιώνα". Θα δεχθεί μαζί της το πρώτο πλήγμα, στον Πελοποννησιακό πόλεμο (431-404 π.Χ.). Θα συνέλθει κάπως μετά την αποκατάσταση της δημοκρατίας (403 π.Χ.) που η προσπάθεια γι' αυτήν από εδώ - από τον λόφο της Μουνιχίας, με τον Θρασύβουλο - θα ξεκινήσει. Και τελικά θα την παρακολουθήσει στην πορεία προς την οριστική παρακμή, αργά μα σταθερά από τους Μακεδονικούς χρόνους, για να δεχθεί το θανάσιμο χτύπημα με την εισβολή των Ρωμαίων και την καταστροφή από τον Σύλλα, το 86 π.Χ. Μετά την κα-

ταστροφή η πόλη περιορίστηκε "εις ολίγην κατοικίαν", κοντά στο λιμάνι. Και στους πρώτους μεταχριστιανικούς αιώνες γράφτηκε ο θλιβερός επίλογος της ιστορίας του αρχαίου Πειραιά. Από το 395 π.Χ., με την τελευταία εισβολή των Γότθων, αρχίζει η μεγάλη περίοδος της πειραιϊκής παρακμής, που θα διαρκέσει δεκαπέντε περίπου αιώνες, ως την εθνική μας αποκατάσταση.

Στην περίοδο αυτή πόλη δεν υπήρξε. Αν δημιουργήθηκαν - ευκαιριακά πάντα - κάποιες μικρές "εστίες" ζωής, δεν γνωρίζουμε. Το λιμάνι του Πειραιά χρησιμοποιήθηκε, βέβαια, κατά καιρούς, ως ορμητήριο του βυζαντινού στόλου ή των πειρατικών πλοίων, που τότε - όπως και αργότερα - λυμαίνονταν το Αιγαίο. Αλλά για κάποια, έστω και περιορισμένη, λιμενική κίνηση, δεν μπορεί να γίνει λόγος. Κι από το 1318 μ.Χ. ο Πειραιάς έχασε και το αρχαίο όνομά του. Έγινε το "PORTO LEONE", το "PORTO DRACO" των Φράγκων και από το 1456 το "Ασλάν λιμάνι" των Τούρκων (λιμάνι λέοντος), από το μαρμάρινο άγαλμα Λέοντος, που βρισκόταν περίπου στη θέση όπου χτίστηκε αργότερα το Παλαιό Δημαρχείο (Ρολόι) - και το οποίο "απήγαγε" το 1688, στη διάρκεια της γνωστής εκστρατείας του κατά των Αθηνών, ο Φρ. Μοροζίνι και μετέφερε στο Ναύσταθμο της Βε-

νετίας, όπου εξακολουθεί να βρίσκεται. Το άγαλμα του Λέοντος, του οποίου δεν γνωρίζουμε ούτε τον γλύπτη που το φιλοτέχνησε, ούτε τον χρόνο της κατασκευής του, ή, έστω, της τοποθέτησής του στον Πειραιά, "με το υπερφυσικόν μέγεθος, με την ανθρωπίνην μορφήν και τας μυστηριώδεις επιγραφάς αποτελεί - όπως εύστοχα παρατηρεί ο Ιωάννης Αλ Μελετόπουλος - και θα αποτελέσει ίσως εσαεί ένα από τα άλυτα μυστήρια της ιστορίας...".

Επειδή όμως το άγαλμα αυτό έχει συνδεθεί άρρηκτα με μια μακρά ιστορική περίοδο της πόλης, οι Πειραιώτες δεν έπαψαν να διεκδικούν την επιστροφή του. Επανειλημμένα διαβήματα έγιναν, κατά το παρελθόν, από τον Δήμο και άλλους τοπικούς συλλογικούς φορείς, χωρίς αποτέλεσμα. Το 1992 με τη συγκρότηση της "Συντονιστικής Επιτροπής για την επιστροφή του Λέοντος του Πειραιώς" το θέμα ήρθε και πάλι στο προσκήνιο της επικαιρότητας. Η Επιτροπή, με τη συγκέντρωση με "χορηγίες" του απαραίτητου χρηματικού ποσού προχώρησε στην κατασκευή πιστού μαρμαρίνου αντιγράφου του αγάλματος, που φιλοτέχνησε ο γλύπτης Γ. Μέγκουλας, με στόχο να προσφερθεί τούτο στη Βενετία για την επιστροφή του πρωτοτύπου. Ο "νεότευκτος" αυτός Λέων τοποθετήθηκε προσωρινά σε αίθρια θέση του Κεντρικού Λιμένα, με τη φροντίδα και με δαπάνες του Οργανισμού Λιμένος Πειραιώς.

Σε όλη την περίοδο της Τουρκοκρατίας, η ερήμωση και η εγκατάλειψη εξακολουθούν να είναι τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του πειραιϊκού χώρου. Στο σημείο αυτό συμφωνούν όλοι οι περιηγητές που επισκέφθηκαν τότε τον Πειραιά. Το λιμάνι του χρησιμοποιήθηκε σε αραιά χρονικά διαστήματα και για ελάχιστες εμπορικές συναλλαγές. Μόνη "εστία" ζωής, την περίοδο αυτή, το Μοναστήρι του Αγίου Σπυρίδωνα, που ιδρύθηκε, σύμφωνα με νεότερες και περισσότερο τεκμηριωμένες απόψεις, γύρω στα 1590 με τους ελάχιστους μοναχούς του - ισχνές παρούσιες μέσα σ' αυτό τον περιέργο "σκηνικό" διάκοσμο της γενικής

ερημιάς - και μόνος επώνυμος κάτοικος ο ιδιόρρυθμος Γάλλος έμπορος Καυράκ, που είχε εγκατασταθεί σ' ένα σπίτι, στην πειραιϊκή παραλία, γύρω στα μέσα του δεκάτου ογδόου αιώνα, ενώ την όλη εικόνα της παρακμής του άλλοτε ένδοξου "επινείου" συμπλήρωνε η κωμικοτραγική "φιγούρα" του Τούρκου τελωνοφύλακα που αποτελούσε - κατά τον CHATAUBRIAND- "θλιβερόν παράδειγμα ηλιθίου υπομονής που ανέμενε να παρέλθουν μήνες ολόκληροι δια να ιδή καταπλέον κανένα πλοίο...".

Από τους αιώνες της παρακμής στο θαύμα της αναδιοργάνωσης

ΤΟ 1829, όταν ακούγονταν οι τελευταίοι απόηχοι από τους κρότους των αρμάτων του οχτάχρονου εθνικού ξεσηκωμού και μέσα από τα χαλάσματα και τ' αποκαϊδια ξεπρόβαλλε η αρτιγέννητη "Ελληνική Πολιτεία", όλα έδειχναν πως δεν θ' αργούσε να ξανανθίσει η ζωή στον έρημο αυτό τόπο. Και "η θέσις, η καλούμενη Πειραιεύς" των τελευταίων επαναστατικών χρόνων θ' ανασυρόταν από την αφάνεια των αιώνων της παρακμής κι αποβάλλοντας οριστικά τα ξενικά της ονόματα, θα αποκτούσε πάλι την παλιά της αίγλη. Όπως και έγινε, σε μία σύνομη σχετικά χρονική διαδρομή, που κάλυπτε τις έξι τελευταίες δεκαετίες του δεκάτου ενάτου αιώνα με το θαύμα της δημιουργίας του νεότερου Πειραιά.

Στη νεότερη ιστορική πορεία του Πειραιά δύο χρονολογίες σηματοδοτούν καθοριστικά το επικό ξεκίνημα για τη δημιουργία: το 1829 και το 1835. Το 1829 φτάνουν στον τόπο αυτό οι πρώτοι νέοι του κάτοικοι - πέντε τον αριθμό - κι ανάμεσά τους ο Γιαννακόσ Τζελέπης, που η ιστορική μνήμη διασώζει ως τις μέρες μας το όνομά του στην ομώνυμη ακτή. Και το 1835 ιδρύεται ο Δήμος Πειραιώς, με πρώτο δήμαρχο τον Υδραίό Κυριακό Σερφιώτη. Εν τω μεταξύ, μετά τη μεταφορά της πρωτεύου-

Ακτή Ποσειδώνος. Κεντρική Αγορά. Πλατεία Καραϊσκάκη (από επιστολικό δελτάριο του τέλους του 19ου αιώνα)

σας του νεοσύστατου ελληνικού κράτους από το Ναύπλιο στην Αθήνα (1834) και τη διαγραφόμενη πλέον προοπτική για μελλοντική ανάπτυξη του πειραιϊκού λιμένα, αρχίζει να εκδηλώνεται εντονότερο το ενδιαφέρον για τον εποικισμό του Πειραιά από τους ανθρώπους που προέρχονταν από όλα τα σημεία του ελληνικού χώρου, με σταθερή αύξηση από χρόνο σε χρόνο του αριθμού τους. Οι άνθρωποι αυτοί που, όπως αποδείχθηκε στην πράξη, διέθεταν και ικανότητες και δυνατότητες, αποτέλεσαν τον δυναμικό "πυρήνα" του πληθυσμού της νέας πόλης. Στις υπεράνθρωπες προσπάθειές τους οφείλει, κυρίως, ο Πειραιάς την αναδιοργάνωσή του και την ανάδειξή του - τελικά - στο σπουδαιότερο εμποροναυτιλιακό κέντρο της χώρας. Και ακόμα στο γεγονός ότι είχε την τύχη, στη διάρκεια του δεκάτου ενάτου αιώνα, να κατευθύνουν τις τύχες του άνθρωποι δραστήριοι και δημιουργικοί, με ευρύτητα οραματισμών, που αγάπησαν τον τόπο και έθεσαν τις βάσεις για τη μελλοντική προκοπή του. Οι φωτισμένοι πρώτοι δημοτικοί άρχοντες του νεότερου Πειραιά υπήρξαν κατά πάντα άξιοι και με ευγνωμοσύνη στρέφεται σ' αυτούς η τοπική ιστορική μνήμη: Κυριακός Α. Σερφιώτης (δήμαρχος από το 1835 - 41), Πέτρος Σ.

Ομηρίδης (1841-45, 1848-54), Αντώνιος Θεοχάρης (1845-48), Λουκάς Δ. Ράλλης (1855-66), Δημήτριος Α. Μουτζόπουλος (1866-74), Τρύφων Α. Μουτζόπουλος (1874-83, 1895-1903), Αριστείδης Σκυλίτσης (1883-87), Θεόδωρος Γ. Ρετσίνας (1887-95). Παράλληλα όμως με τις προσπάθειες των πρώτων "εποίκων" και τη σημαντική συμβολή των δημιουργικών δημάρχων και ορισμένα γεγονότα, ως τα τέλη του δεκάτου ενάτου αιώνα, συνέβαλαν αποφασιστικά στην εξέλιξη του Πειραιά και στην ανάδειξή του σε πρώτο λιμάνι της χώρας, θέση που επί πενήντα χρόνια διεκδίκησε πεισματικά από τη Σύρο, το σπουδαιότερο ναυτιλιακό κέντρο της εποχής. Ενδεικτικά σημειώνουμε από τα γεγονότα αυτά τη σιδηροδρομική σύνδεση με την Αθήνα, το 1869 και αργότερα, προς τα τέλη του αιώνα, με τις άλλες πόλεις της Ελλάδας, τις πρώτες αξιόλογες προσπάθειες για τη βιομηχανική ανάπτυξη του τόπου, που χρονικά πρέπει να τοποθετηθούν ανάμεσα στο 1860 και το 1870 και τη διάνοιξη της διώρυγας της Κορίνθου, το 1893, που έκανε πλεονεκτικότερη τη θέση του Πειραιά προς τη Δύση, σε συνδυασμό και με την οριστική στροφή της ελληνικής εμπορικής ναυτιλίας προς τον ατμό, γύρω στις αρχές του αιώνα μας.

Πρώτο λιμάνι της χώρας

ΣΤΑ τέλη του δεκάτου ενάτου αιώνα το "θαύμα" της αναδημιουργίας είχε ολοκληρωθεί. Με την οριστική διαμόρφωση της πόλης, αρχικά σύμφωνα με το άριστο, για την εποχή του, πολεοδομικό σχέδιο των ΚΛΕΑΝΘΗ - SCHAUBERT - KLENZE και αργότερα με τις αναγκαίες τροποποιήσεις και συμπληρώσεις του. Με την οικοδόμηση πολλών δημόσιων και ιδιωτικών κτηρίων, που ξεχώριζαν για την καλαισθησία τους - και από τα οποία ελάχιστα διασώθηκαν ως τις μέρες μας. Με την ανάπτυξη του εμπορίου και της βιομηχανίας. Και με τη σταθερή αύξηση του πληθυσμού της πόλης που έφτασε το 1896 τους 51.020 κατοίκους. Εκτός από τα πρώτα δημόσια κτήρια, που οικοδομήθηκαν αμέσως μετά την ίδρυση του Δήμου (Τελωνείο, Λοιμοκαθαρτήριο, Κρατικές Αποθήκες στην οδό Ευπλοίας - έργο του αρχιτέκτονα Κλεάνθη -, κτήριο της Σχολής των Ευελπίδων, η οποία λειτούργησε στον Πειραιά από το 1837 έως το 1894 κ.α.), εως τα τέλη του δεκάτου ενάτου αιώνα είχαν επίσης χτιστεί όλα τα απαραίτητα σχολικά κτήρια ("Ράλλειο Παρθεναγωγείο", "Ιωνίδειες Σχολές" Γυμνάσιο - στην πλατεία Κοραή - και πολλά δημοτικά σχολεία), το μέγαρο του Χρηματιστηρίου, το γνωστό ως "Ρολόι" (1869-73), στο οποίο από το 1885 εγκαταστάθηκε το δημαρχείο (και που η κατεδάφισή του το 1968, χαρακτηρίστηκε ως πράξη ασέβειας προς την πειραιϊκή ιστορική μνήμη), το Δημοτικό Θέατρο (1884-95), σε σχέδιο του αρχιτέκτονα Ι.Λαζαρίμου και σε λιτή νεοκλασική γραμμή, που είναι και σήμερα το ωραιότερο δημόσιο κτήριο του Πειραιά. το κτήριο του παλαιού Ταχυδρομείου (1899-1901) και πολλοί ιεροί ναοί (Αγίου Σπυρίδωνα, Αγίου Νικολάου, Αγίου Κωνσταντίνου, Ευαγγελιστρίας - στη σημερινή τους μορφή -, Αγίας Τριάδας, στην αρχική της μορφή, που με διάφορες προσθήκες διατηρήθηκε ως την καταστροφή της το 1944). Τέλος, με δωρεές των μεγάλων ευεργε-

τών του τόπου, είχαν ιδρυθεί τα κοινωφελή ιδρύματα, που και σήμερα συνεχίζουν τη λειτουργία τους ("Τζάνειο Νοσοκομείο", "Ζάννειο Ορφανοτροφείο Αρρένων", "Γηροκομείο", "Χατζηκυριάκειο Ορφανοτροφείο Θηλέων" κ.α.).

Στο λιμάνι, που επί 75 χρόνια, με τα αρμόδια για τη διοίκησή του νομικά πρόσωπα ("Επιτροπείες") βρισκόταν ουσιαστικά υπό τον έλεγχο του Δήμου, είχαν εκτελεστεί τα πρώτα απαραίτητα λιμενικά έργα, που παρείχαν τη δυνατότητα να ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις της λιμενικής κίνησης της εποχής, που έφτανε περίπου τα 2500 πλοία και τους 1.500.000 τόνους εμπορευμάτων τον χρόνο - και από το 1898 είχε αρχίσει η κατασκευή των δύο εξωτερικών μόλων και των Μονίμων Δεξαμενών. Τα λυχνάρια που φωτίζουν τον Πειραιά, τα πρώτα χρόνια, αντικαταστάθηκαν διαδοχικά με τις λάμπες πετρελαίου, το φωταέριο (1878) και από τις αρχές του 20ου αιώνα (1903-04) σταδιακά με τον ηλεκτρισμό. Τη φτώχεια και τον μαρασμό, την ανυπαρξία οικονομικής ζωής, διαδέχθηκε η ακμή και η άνθηση με τα πρώτα εργοστάσια (Βασιλειάδη, Τζων Μακ Δουάλ και Βάρβουρ, Ρετσίνα, Βολανάκη, Δηλαβέρη, Μεταξά, Μπαρμπαρέσου κ.α.) και τους μεγάλους εμπορικούς οίκους. Στον πνευματικό και καλλιτεχνικό τομέα σημειώθηκε αξιόλογη κίνηση. Και καθώς ανέτελλε ο 20ος αιώνας, που έμελλε να σταθεί μια ταραγμένη και κοσμογονική εποχή, που άλλαξε, κυριολεκτικά, τη ροή της ιστορίας, ο Πειραιάς είχε οριστικά κερδίσει τη μάχη της αναδημιουργίας και της προκοπής του. Είχε αναδειχθεί στο πρώτο λιμάνι και στη δεύτερη πόλη της Ελλάδας. Κι ακόμη ευρύτερη διαγραφόταν η προοπτική για τα χρόνια που θα ακολουθούσαν - όπως και έγινε, με την εκπληκτική εξέλιξή του, στη διαδρομή του εικοστού αιώνα και ως τις μέρες μας.

Η εξέλιξη της πόλης στη διάρκεια του 20ου αιώνα

ΣΤΙΣ πρώτες τέσσερις δεκαετί-

ες του εικοστού αιώνα η πόλη συνεχίζει σταθερά την ανοδική της πορεία, σε όλους τους τομείς. Στο εμπόριο, τη βιομηχανία, τη ναυτιλία και - γενικά - στον χώρο της οικονομικής ζωής, ενώ παράλληλα αξιόλογες είναι οι επιτεύξεις και στον ευρύτερο κοινωνικό χώρο. Τούτο οφείλεται βασικά στην ομοιογένεια που διατηρεί, ιδιαίτερα ως το 1922, η πειραιϊκή κοινωνία και στην έντονη προβολή μιας τοπικής συνείδησης, που σε τελευταία ανάλυση, διαμορφώνει και την ιδιαιτερότητα της όλης "φυσιογνωμίας" της πόλης. Μια ιδιαιτερότητα που είναι έκδηλη ακόμα και στην αισθητική των δημοσίων και ιδιωτικών κτηρίων της. Με τη σταδιακή επέκταση του ηλεκτροφωτισμού, την ηλεκτροκίνηση του σιδηροδρόμου Αθηνών - Πειραιώς (1904) και των "τραμ" (1909), την ασφαλτόστρωση των κεντρικών οδών και πλατειών - την ίδια περίοδο - και την επίλυση του σοβαρότατου για την πόλη προβλήματος της υδροδότησης, μετά την κατασκευή του φράγματος του Μαραθώνα (1931), αντιμετωπίζονται αποφασιστικά άμεσες και πρακτικές ανάγκες των κατοίκων, με αισθητή βελτίωση της ποιότητας ζωής. Συγχρόνως, μετά την ίδρυση της "Επιτροπείας Λιμένος" (1911), εκτελούνται τα πρώτα μεγάλα από την εποχή της εθνικής παλιγγενεσίας έργα στο λιμάνι (1924-31), με τα οποία αρχίζει ουσιαστικά η προσπάθεια για τον εκσυγχρονισμό του. Και με την ίδρυση του *Οργανισμού Λιμένος Πειραιώς* (1930) επιλύεται οριστικά και το θέμα της διοίκησης και οργάνωσής του, πάνω σε στέρεες και - κυρίως - ορθολογιστικές βάσεις. Στο ενδιαμέσο αυτό διάστημα (1900-1930) η πόλη εξελίσσεται σημαντικά και μετά τα συγκλονιστικά γεγονότα της περιόδου 1912-22 (Βαλκανικοί πόλεμοι, Α' Παγκόσμιος, Μικρασιατική καταστροφή) έχει, κυριολεκτικά γιγαντωθεί. Ιδιαίτερα, μετά το 1922, ο Πειραιάς γνωρίζει τη μεγαλύτερη πληθυσμιακή "έκρηξη", με διπλασιασμό του πληθυσμού του, που φτάνει το 1928 τους 251.659 κατοίκους (1920 :

133.428 κατ.) μετά την άφιξη των προσφύγων από την Μικρά Ασία και την εγκατάστασή τους σε συνοικισμούς γύρω από τη παλιά πόλη - τους σημερινούς δήμους Νικαίας, Κερατσινίου, Δραπετσώνας κ.α. Η εγκατάσταση των προσφύγων παρά τα σοβαρότατα προβλήματα που αρχικά δημιούργησε και τα οποία - τελικά - με υπεράνθρωπες προσπάθειες ξεπεράστηκαν, μπορεί να συνετέλεσε σε κάποια αλλοίωση της πληθυσμιακής σύνθεσης του τόπου, αλλά υπήρξε και χρήσιμη και παραγωγικά αποδοτική. Γιατί ενίσχυσε την οικονομία της χώρας με ένα αξιόλογο έμπυχο δυναμικό που η συμβολή του εκτιμήθηκε ως απόλυτα θετική για τα τοπικά και - ακόμη - για τα ευρύτερα εθνικά πλαίσια.

Η πολεμική περιπέτεια του έθνους (1940-44) είχε τις ανάλογες επιπτώσεις στην πόλη και το λιμάνι του Πειραιά. Ιδιαίτερα στο τελευταίο ήταν άμεσες και αναμενόμενες στην απρόσκοπτη - ως τότε - λειτουργία του. Τα πολεμικά γεγονότα, όπως ο βομβαρδισμός από γερμανικά "στούκας" και η έκρηξη του α/π "Κλαν Φρέυζερ" (6-4-1941), ο μεγάλος βομβαρδισμός του Πειραιά από τους "Συμμάχους" (11-1-1944) και η ανατίναξη των λιμενικών εγκαταστάσεων, κατά την αποχώρηση των Γερμανών (12-10-1944), είχαν ως αποτέλεσμα την πλήρη σχεδόν καταστροφή του λιμανιού, με ζημιές που, κατά σχετικές εκτιμήσεις της εποχής, υπολογίστηκαν σε 325.000.000 προπολεμικές δραχμές. Μεγάλες ήταν και οι καταστροφές στην πόλη (κατάρρευση ενός Ιερού Ναού - της Αγίας Τριάδας -, 684 δημοσίων και ιδιωτικών κτηρίων, 56 αποθηκών και εργοστασίων, 3000 πλινθόκτιστων και ξύλινων οικημάτων και σημαντικές ζημιές σε 2.070 δημόσια και ιδιωτικά κτήρια και 146 εργοστάσια και αποθήκες), ενώ βαρύτατος ήταν και ο φόρος αίματος που κατέβαλε ο Πειραιάς - οι θυσίες σε ανθρώπινα θύματα (15.000 περίπου νεκροί, από τους οποίους οι 11.000

Τουρκολίμανο (αρχές του 20ου αιώνα)

από πείνα τον φοβερό χειμώνα του 1941-42!)

Στα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια και μετά την αποκατάσταση των ζημιών στο λιμάνι και την πόλη, ο Πειραιάς άρχισε, ιδιαίτερα από τις αρχές της δεκαετίας του 1950, να ξαναβρίσκει τον συνήθη ρυθμό της ζωής του. Με την εκτέλεση σειράς έργων στο λιμάνι, που προσέλαβαν ευρύτερη έκταση μετά τις επαναστατικές αλλαγές που σημειώθηκαν στον χώρο των θαλασσίων μεταφορών με την εισβολή των CONTAINERS - και συνεχίζονται ως τις μέρες μας - δημιουργήθηκαν οι απαραίτητες προϋποθέσεις για την αναγκαία υποδομή σε εγκαταστάσεις και μέσα, ώστε να μπορεί τούτο να εξυπηρετεί άνετα τη σταθερά αυξανόμενη κίνησή του σε μοναδοποιημένα φορτία (τα τελευταία διακινούνται από τον μεγάλο σύγχρονο Σταθμό Εμπορευματοκιβωτίων "Ελευθέριος Βενιζέλος", στο Νέο Ικόνιο). Παράλληλα, στα μέσα της δεκαετίας του '50, άρχισε η προσπάθεια για την ανοικοδόμηση της πόλης, για να πάρει όμως διαστάσεις πραγματικής "κοσμογονίας", στον τομέα αυτό, από την επόμενη δεκαετία, με την ανέγερση πολυώροφων κτηρίων με επιβλητική κυριαρχία του "μπετόν" που, κάτω από την ασφυκτική πίεση των άμεσων αναγκών για στέγαση της εποχής πρόβαλε ίσως ως η μόνη λύση, αλλά που δυστυχώς είχε ως αποτέλεσμα τη

ριζική αλλαγή της αισθητικής "φυσιογνωμίας" της πόλης. Ελάχιστα είναι τα νεοκλασικά κτήρια που διασώθηκαν από τη σκαπάνη της φθοράς και τα οποία ήδη αξιοποιούνται, ώστε ένα μέρος της πολιτισμικής μας αυτής κληρονομιάς να παραμείνει - τουλάχιστον - αλώβητο. Παρά όμως τις αισθητικές αλλοιώσεις που έχει υποστεί, με ορισμένες αρχιτεκτονικές ακρότητες και, φυσικά, παρά τη γειτνίαση με την Αθήνα, που σε πολλούς τομείς της τοπικής μας ζωής έχει επιδράσει ανασταλτικά, ο Πειραιάς, αυτή η σύγχρονη πλέον μεγαλόπολη, διατηρεί ως ένα σημείο - και τούτο είναι παρήγορο - την ιδιαιτερότητά του. Το τελευταίο στοιχείο, αν ενισχυθεί, όπως πιστεύεται, με τις απαραίτητες "παρεμβάσεις" της τοπικής ηγεσίας για τη δημιουργία περισσότερων "εστιών" πρασίνου και πολιτισμού, θα μπορέσει να αποτελέσει "πόλο έλξεως" μεγαλύτερου αριθμού δικών μας και ξένων προς τον Πειραιά. Την πόλη με την πανάρχαια ιστορία - αυτήν, επαναλαμβάνω, τη συναρπαστική "περιπέτεια" ανάμεσα στους αιώνες - αλλά και το μοναδικό αισθητικό "περίγραμμα" του φυσικού χώρου που την περιβάλλει - και συνθέτει τη μοναδικότητα της "λυρικής τοπογραφίας" της.

ΓΙΑΝΝΗΣ Ε. ΧΑΤΖΗΜΑΝΩΛΑΚΗΣ

ΕΠΩΝΥΜΟΙ ΗΡΩΕΣ ΕΚ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

Ιερά, τόποι γενικώς και μνημεία του Πειραιώς είχαν τους επώνυμους Ήρωές των, οι οποίοι μάλιστα επιμύοντο από τους κατοίκους. Σήμερα γνωρίζουμε τα μνημεία αλλά δεν βλέπουμε να απεικονίζονται και τους αντίστοιχους επώνυμους ήρωες.

Από ανατολικά προς τα δυτικά του Πειραιώς τέσσερις επώνυμοι Ήρωες ορίζουν τη θέση και αντίστοιχα μνημεία της πόλης μας.

Ας αρχίσουμε από την ανατολική πλευρά με τον Έχελο.*

Το 1893, τρία χρόνια πριν τους πρώτους Ολυμπιακούς Αγώνες των Αθηνών (1896) ευρέθη από τον Γυμνασιάρχη Πειραιώς Ιάκ. Χ. Δραγάτη εξαιρετικής τέχνης ανάγλυφο στο οποίο παριστάνεται ο ήρωας Έχελος σε τέθριππο άρμα που αρπάζει τη νύμφη Βασίλη και ο Ερμής ως νυμφαγωγός. Στην πίσω πλευρά ο Κηφισός, Νύμφες, ο Εριχθόνιος, Νύμφες και Ερμής.

• Ο Ιάκωβος Χ. Δραγάτης στην Εγκυκλοπαίδεια «Ελευθερουδάκη» στο λήμμα Εχελίδαι αναφέρει: «Εχελίδαι. Τοποθεσία ή κατ' άλλους δήμος της Αρχαίας Αττικής από Εχέλου ήρωος. Έκειτο κατά το Αλίπεδον του Πειραιώς μεταξύ της πόλεως ταύτης και των Αθηνών, ως βε-

* Οι άλλοι τρεις επώνυμοι ήρωες ήταν ο Μούνιχος, ο Σήραγγος και ο Ηετίων.

Α' Έχελος

βαιούται εκ του ανευρεθέντος επί τόπου αναγλύφου και των παραδομένων ότι κείται το Έλος κατά το τετράκωμον Ηράκλειον, παρά το οποίον ετελούντο οι γυμνικοί αγώνες και αι ιπποδρομιαί».

Και στο λήμμα «Έχελος»: «Ήρωες παρ' Αθηναίοις τιμώμενος εξ ου και το όνομα Εχελίδαι κληθείς ούτω από του Έλους, τόπου του Πει-

Του ΜΙΧΑΗΛ ΒΛΑΜΟΥ

ραιώς».

Του αυτού στην Εγκυκλοπαίδεια «Πυρσού» έχομεν: «Εχελίδαι: Θέσις και δήμος κατά το Φαληρικόν Αλίπεδον, άλλοτε αλλού τιθέμενος. Καθωρίσθη ακριβέστερον από της ανευρέσεως υπό Ι.Χ. Δραγάτη του περίφημου αναγλύφου του Εχέλου και εδείχθη ότι έκκειτο προ του πειραιϊκού Ιπποδρόμου μεταξύ Πειραιώς και του τετρακώμου Ηρακλείου, ωνομάσθη δε από του Εχέλου ήρωος, και απετέλει μέρος του τετρακώμου τούτου μετά των Θυματαιδών, Πειραιώς, Ξυπέτης και Φαλήρου».

Και αλλού: «ανάγλυφον Εχέλου Έχελος Βασίλη, τέθριππον Ερμής. Ευρέθη κατά το Αλίπεδον εις μικράν απόστασιν από θαλάσσης εις την κατεύθυνσιν της παλαιάς γραμμής

του σιδηροδρόμου. Πίσω Κηφισός, Νύμφαι προς αυτόν Εριχθόνιος. Ερμής, Νύμφαι».

Το «Μέγα Ετυμολογικόν» στο τετράκωμον του Ηρακλέους, δηλαδή στον ίδιο τόπο θέτει τον ιππόδρομο, τον οποίο περιγράφει ως έχοντα μήκος 8 σταδίων, δηλ. 1310 μέτρων.

Στο ίδιο το Ετυμολογικό διαβάζομε: «Ενεχελιδώ: Τόπος Αθήνησι σταδίων οκτώ, εν ω αι ιπποδρομιαί· από τινος Εχέλου» σελ. 340 και περαιτέρω: «Έχελος. Ήρωες παρ' Αθηναίοις τιμώμενος και δήμος της Αττικής Εχελίδαι, από του παρακειμένου έλους τω τόπω, εν ω ιδρύται το του Εχέλου άγαλμα. Παρά το έλος έχειν, Έχελος. Και Εχελιδών δήμος από του Εχέλου» σελ. 404.

Ησύχιος Λεξικόν: «εν Εχελιδών. Έχελος ήρωος, ως δε ένιοι επίθετον ήρωος, από το έλος, παρακείσθαι τω ηρώω, έστι δε ο Αθηναίων ιππόδρομος εν Εχελιδών εν ω ιππικοί ήγοντο αγώνες και νας Εχέλου». (σελ. 2981).

- Εκ των Εθνικών Στεφάνου κατ' επιτομήν: «Εχελίδαι, δήμος της Αττικής, από Εχέλου ήρωος, ούτως δ' από Έλους τόπου, μεταξύ όντος του Πειραιώς και του τετρακώμου Ηρακλείου, εν ω τους γυμνικούς αγώνας ετίθεσαν τοις παναθηναίοις, ο δημότης Εχελίδης, τα τοπικά εκ της γενικής των πληθυντικών».

Φώτιος: Λεξικόν: «Εχελιδών· τόπος έχων ιππόδρομον από Εχέλου ονομασθείς» σελ. 45, «αλίπεδα τα νεύοντα προς θάλασσαν πεδία».

«Αλίπεδόν τινες τον Πειραιά φασίν εστί δε και κοινώς τόπος ων πάλης με την θάλασσαν, αύθις δε πεδίων εγένετο, διό και δασύνεται η πρώτη, έστι γαρ οίον αλός πεδίων».

«Αλίπεδον το παραθαλάσσιον πεδίων». «Αλίπεδον: ομαλόν έδαφος παρά τη θαλάσση».

*

Δεν είμαι βέβαιος ότι υπήρχε δήμος Εχελιδών αλλά μάλλον ήταν τοποθεσία, όπου το ιερό του Εχέλου.

Ας αρκεσθούμε λοιπόν στην ωραία παράσταση του κλασικού έργου που τώρα κατέχει περίοπτη θέση μεταξύ των αναθηματικών αναγλύφων του Αρχαιολογικού Μουσείου Αθηνών και ας ευχαριστούμε τον άγνωστο γλύπτη που μας κληροδότησε σε μάρμαρο τη μορφή του Εχέλου.

MIX. ΒΛΑΜΟΣ

Έχελος, Βασίλη, Ερμής νυμφαγωγός

ΠΕΙΡΑΪΚΕΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ

Το Ασκληπιείο

Ο αρχαίος Πειραιάς, καθώς καταδεικνύουν οι φιλολογικές μαρτυρίες και τα αρχαιολογικά ευρήματα, διέθετε πληθώρα δημοσίων κτηρίων, η ύπαρξη των οποίων παραμένει σε μεγάλο βαθμό άγνωστη στους σύγχρονους κατοίκους του Πειραιά. Ορισμένα από αυτά απέκτησαν φήμη και κύρος ακόμα και εκτός των στενών γεωγραφικών ορίων του επινείου. Εξέχουσα θέση μεταξύ αυτών κατείχε το περίφημο "Ασκληπιείον".

Στην αρχαιότητα ως *Ασκληπιεία* αναφέρονται οργανωμένοι χώροι ίασης ασθενών, ανάλογοι προς τα σύγχρονα νοσοκομεία, όπου οι ασθενείς θεραπεύονταν με τη βοήθεια του θεού Ασκληπιού ή και άλλων θεοτήτων. Η ίδρυση του πειραϊκού Ασκληπιείου τοποθετείται χρονικά περί το 420 π.Χ., γεγονός που το καθιστά το αρχαιότερο Ασκληπιείο στην αττική γη, με εξαίρεση ίσως το ακόμη παλαιότερο Ασκληπιείο της Αίγινας. Θεωρείται δε σίγουρο ότι παρέμεινε σε λειτουργία έως τον 2ο-3ο αιώνα μ.Χ., αφού πρώτα επεβίωσε της, ιδιαίτερα ανθηρής για το ίδιο, ελληνιστικής εποχής.

Η σχεδόν ολοκληρωτική εξαφάνιση του Πειραιά από το προσκήνιο της Ιστορίας από τον 4ο αιώνα μ.Χ και έπειτα παρέσυρε και τις αρχαιότητές του στην αφάνεια. Το Ασκληπιείο της αρχαίας πόλης ανασύρθηκε από αυτήν μόλις το 1888, όταν αποκαλύφθηκε κατά τη διαδικασία διάνοιξης θεμελίων κτηρίου σε οικοπέδο της νοτιοανατολικής περιοχής του Πασαλιμανιού, στις παρυφές της Καστέλας όπου υπήρχε το θερινό θέατρο "Τσόχα" και αργότερα ο κινηματογράφος "Αελλώ". Αρχικά ανακαλύφθηκε στον χώρο αυτό άγαλμα του Ασκληπιού και ακολούθησε αρχαιολογική α-

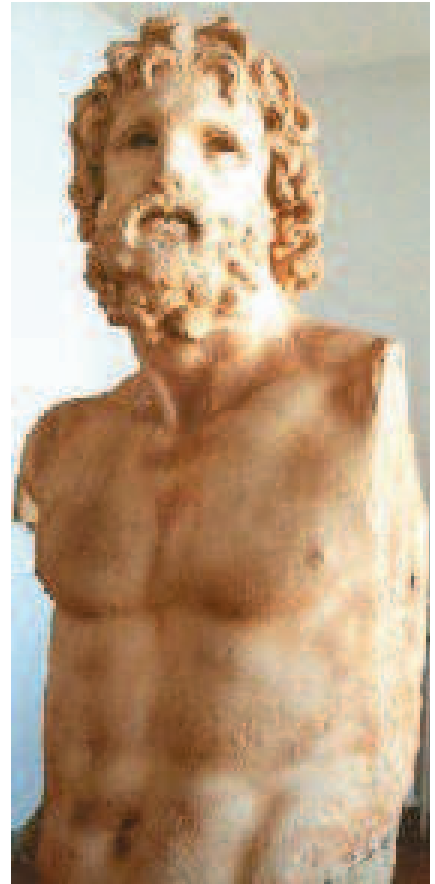
νασκαφή η οποία έφερε στην επιφάνεια σειρά ευρημάτων. Καταγραφή της ανασκαφικής έρευνας και των ευρημάτων αυτής μπορεί να βρει ο σύγχρονος ερευνητής στη σύντομη ανασκαφική έκθεση που συνέταξε ο *Ιάκωβος Δραγάσης* κατά τη διάρκεια της τότε έρευνας.

Η αναγνώριση του αποκαλυφθέντος χώρου και η ταύτισή του με το αρχαίο Ασκληπιείο προέκυψε συμπερασματικά έπειτα από την εύρεση αναθηματικών επιγραφών αναφερόμενων στον θεό Ασκληπιό και ανάλογων αφιερωμάτων. Σύμφωνα με σημειώσεις της ανασκαφής του 1888 ο χώρος του Ασκληπιείου περι-

**Γράφει ο
ΦΙΛΙΠΠΟΣ Δ. ΜΠΟΥΚΗΣ
Φοιτητής του Ιστορικού και
Αρχαιολογικού Τμήματος του
Πανεπιστημίου Αθηνών και
μέλος του Συλλόγου μας**

λάμβανε, εκτός του κύριου χώρου ίασης, ναό και περίβολο. Πρέπει εδώ να αναφέρουμε ότι κανένα από αυτά τα κτίσματα δεν είναι πλέον ορατό, καθώς ο χώρος έχει οικοδομηθεί πλήρως, ενώ δεν διαθέτουμε ούτε φωτογραφική καταγραφή τους. Η θέση λοιπόν των κτισμάτων μας είναι γνωστή χάρη σε παλαιότερα σχέδια.

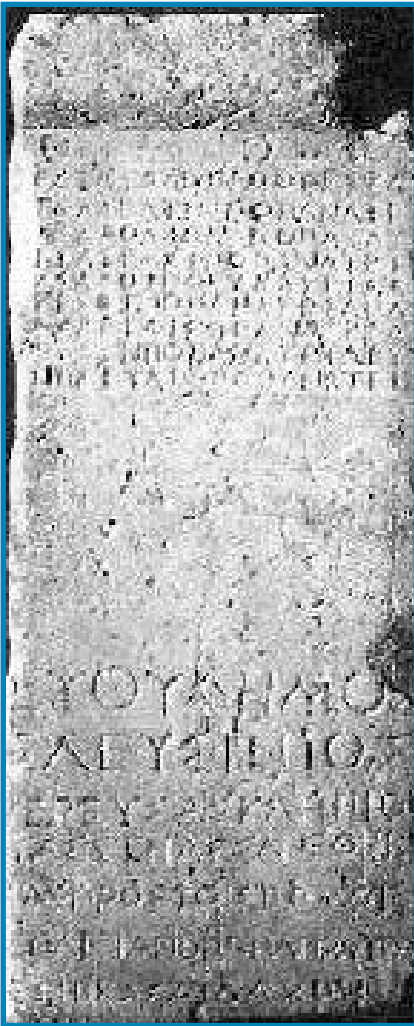
Από τα κινητά ευρήματα της ανασκαφής, τα οποία φυλάσσονται στο *Αρχαιολογικό Μουσείο Πειραιά* και στο *Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο*, ιδιαίτερη εντύπωση προκαλεί το μοναδικό μεγάλο άγαλμα του Ασκληπιού που βρέθηκε στον χώρο. Δημιουργημένο από μάρμαρο, έχει μεγαλύτερο μέγεθος του φυσικού και σώζεται όχι ολόκληρο αλλά μέχρι το ση-

Το άγαλμα του Ασκληπιού της Μουνιχίας (περίπου 200 π.Χ.)

μείο των ισχύων, χρονικά δε ανάγεται στον 2ο αιώνα π.Χ. Το γεγονός όμως ότι τοποθετήθηκε στον χώρο δύο αιώνες μετά την ίδρυση του Ασκληπιείου σε συνδυασμό με την υπόθεση ότι ήταν λατρευτικό και όχι αναθηματικό, δημιουργεί το ερώτημα εάν υπήρξε ή όχι στον αρχικό σχεδιασμό του Ασκληπιείου ναός.

Επιπρόσθετα, γνωρίζουμε ότι στο πειραϊκό Ασκληπιείο δεν λατρευόταν μόνο ο φερώνυμος θεός. Ιερός νόμος των αρχών του 4ου αιώνα π.Χ. καθορίζει προκαταρκτική θυσία (*πρόθυση*) με τη μορφή προσφοράς "*ποπάνων*" (λατρευτικά ψωμάκια), προς τιμήν όχι μόνο της κύριας λατρευτικής θεότητας αλλά και προς τον Απόλλωνα, τον Ερμή, όπως επίσης και προς τις τρεις κόρες του Ασκληπιού, την Ιασώ, την Ακεσώ και την Πανάκεια και προς τους δύο γιούς του, Μαχάονα και Ποδαλείριο. Παρατηρείται επί-

Ο ιερός Νόμος του Ασκληπιού του Πειραιά (αρχές του 4ου αιώνα π.Χ.)

σης συσχετισμός της λατρείας του Ασκληπιού και της Δήμητρας, γεγονός που πιστοποιεί και αναθηματικό ανάγλυφο από το Ασκληπιείο Πειραιά, όπου εικονίζεται η Δήμητρα. Επιπλέον βρέθηκαν στον Πειραιά αναθηματικά ανάγλυφα που παραπέμπουν στον Μελίχιο Δία. Στις θεότητες, εκτός από πόπανα προσφέρονταν ανά περίπτωση *κηρία* (γλυκίσματα από μέλι), *νηφάλια* (σπονδές ύδατος, μελιού ή γάλακτος) και *αρέστηρα* (γλυκίσματα για εξιλασμό).

Στον χώρο βρέθηκαν αναθήματα στα οποία παρουσιάζονται είτε η διαδικασία της θεραπείας του ασθενούς είτε ομοιώματα πασχόντων ή θεραπευμένων από τον θεό μελών του σώματος του

ασθενή. Άξιος αναφοράς είναι ένας αναθηματικός πίνακας του 2ου-3ου αιώνα μ.Χ. όπου απεικονίζονται ανάγλυφα ανδρικά γεννητικά όργανα και υπάρχει η ακόλουθη εγχάρακτη επιγραφή: "Αγαθή Τύχη Ελευθερίων θεραπευθείς ανέθηκεν ευχήν". Η σημασία του πίνακα αυτού δεν έγκειται μόνο στη γνωστοποίηση της επιτυχίας της θεραπείας που ακολουθήθηκε, αλλά και στο γεγονός ότι αποδεικνύεται η λειτουργία αυτών των χώρων ίασης έως τους ύστερους ρωμαϊκούς αυτοκρατορικούς χρόνους.

Η διαδικασία της ίασης ακολουθούσε ένα καθορισμένο πρόγραμμα. Μετά την άφιξή του στο ιερό ο ασθενής προσέφερε θυσίες στον θεό και στη συνέχεια υποβαλλόταν στη διαδικασία της *εγκοίμησης*, δηλαδή κοιμόταν και ο θεός είτε του απεκάλυπτε σε όνειρο τη θεραπεία είτε τον θεραπεύε κατά τη διάρκεια του ύπνου.

Είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι από τον Πειραιά ξεκίνησε μία πρωτοφανής διάδοση της λατρείας του Ασκληπιού στην Αθήνα και στην Αττική γενικότερα. Ξεχωριστό ενδιαφέρον ως προς αυτό παρουσιάζει η ιδρυτική επιγραφή του αθηναϊκού Ασκληπιείου, ελάχιστα μεταγενέστερου του πειραιϊκού, όπου αναφέρεται ότι "ο θεός (ενν. ο Ασκληπιός) α-

νέβηκε από τη Ζέα στην Αθήνα." Η λατρεία βέβαια του συγκεκριμένου θεού προϋπήρχε στην περιοχή και είχε αποκτήσει ιδιαίτερη σημασία στην Αθήνα κατά τη διάρκεια του μεγάλου λοιμού (430/29 π.Χ.), σε μια περίοδο κατά την οποία η δημόσια υγεία δεχόταν ισχυρό πλήγμα. Η ασκληπιεία λατρεία όμως άγγιξε το ζενίθ της στην Αθήνα και στον Πειραιά κατά τη διάρκεια των ελληνιστικών χρόνων. Τέλος, το Ασκληπιείο του Πειραιά, όπως και της Αθήνας, δεν κατάφερε ποτέ να εξισωθεί σε αίγλη και φήμη με άλλα Ασκληπιεία του ευρύτερου ελλαδικού χώρου όπως εκείνα της Επιδαύρου, της Κω ή της Περγάμου, γεγονός που βέβαια δεν μειώνει καθόλου την αξία του εν Πειραιεί Ασκληπιείου.

ΦΙΛΙΠΠΟΣ Δ. ΜΠΟΥΚΗΣ

Βιβλιογραφία

α) Klaus Valtin von Eickstedt, "Το Ασκληπιείον του Πειραιώς", έκδοση της εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρίας.

β) Χρήστου Θ. Πανάγου, "Ο Πειραιεύς", (Β' έκδοση), έκδοση Εμπορικού και Βιομηχανικού Επιμελητηρίου Πειραιώς.

γ) Από το διαδίκτυο:

<http://www.koutouzis.gr/asklapiείο+peiraia.htm>

Ανάγλυφο αναθηματικό στον Δία Μελίχιο από το Ασκληπιείο του Πειραιά

Ο ΧΡΥΣΟΣ ΤΩΝ ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ

(Μία ενδιαφέρουσα έκθεση στο Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης)

Η Θεσσαλονίκη σε αντίθεση με άλλες πόλεις δεν είναι καθόλου μελαγχολική το φθινόπωρο. Εκτός από τα ιστορικά μνημεία, τις μεγάλες πλατείες, τους δρόμους, τα σύγχρονα κτήρια και τη σφύζουσα από τη ζωή κοινωνία της έχει να επιδείξει τη Διεθνή Έκθεση, τα Δημήτρια και ξανά από φέτος το Φεστιβάλ Τραγουδιού (6 και 9 Οκτωβρίου). Η 70η Δ.Ε.Θ. (9 έως 18 Σεπτεμβρίου) τελείωσε με τις καλύτερες εντυπώσεις όσον αφορά στην οργάνωση και τις καλλιτεχνικές - ψυχαγωγικές εκδηλώσεις.

Απέναντι από τις εγκαταστάσεις της βρίσκεται το Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης (Μ. Ανδρόνικου 6,54621 Θεσσαλονίκη). Σε τμήμα του ισογείου του φιλοξενείται η επανέκθεση "Ο Χρυσός των Μακεδόνων" που εγκαινιάστηκε στις 27 Ιουλίου 2004.

Η έκθεση έχει θεματικό άξονα τη χρήση του πολύτιμου μετάλλου στον χώρο της κεντρικής Μακεδονίας και το πώς επηρέασε διαχρονικά τη διακοσμητική τέχνη. Τα περισσότερα αυτά χρυσά έργα φτιάχτηκαν επί τόπου σύμφωνα με την ιδιαίτερη αισθητική παράδοση της τότε άρχουσας, πλούσιας και θρησκευτικής τάξης. Τα αντικείμενα ως επί το πλείστον βρέθηκαν μέσα σε ασύλητους ανδρικούς και γυναικίους τάφους και χρονολογούνται από τον 6ο π.Χ. αιώνα μέχρι την κατάλυση του βασιλείου στην Πύδνα από τους Ρωμαίους στα 168 π.Χ. Αντίθετα ο χρυσός "των ζωντανών" δεν διασώθηκε στα ερείπια των πόλεων αλλά είτε λειώθηκε και ξαναχρησιμοποιήθηκε είτε λεηλατήθηκε ή απομακρύνθηκε.

Το σύνολο της έκθεσης είναι οργανωμένο σε τέσσερις ενότητες.

Α. Ο χρυσός στον αρχαίο κόσμο

Η ΜΕΤΑΤΡΟΠΗ του χρυσού σε κομψοτέχνημα ανάγεται στην 6η π.Χ. χιλιετία. Όλοι οι λαοί της αρχαιότητας παρήγαγαν χρυσά αντικείμενα. Στις πινακίδες της Γραμμικής Β' αναφέρεται με ιδιαίτερο σύμβολο αλλά και με τις συλλαβές Ku-ru-so.

Η σπανιότητά του, το λαμπερό χρώμα, η εύκολη κατεργασία, η αντοχή στον χρόνο έκαναν τον χρυσό περιζήτητο στα ανώτερα κοινωνικά στρώματα και θεωρήθηκε

**Γράφει
ο ΔΗΜΗΤΡΗΣ
ΚΡΑΣΟΝΙΚΟΛΑΚΗΣ**

η καλύτερη προσφορά για τους θεούς και τους επιφανείς νεκρούς.

Η αξία του στην Ελλάδα του 7ου π.Χ. αιώνα ήταν η ίδια με του αργύρου. Όταν κατά τον 6ο π.Χ. αιώνα έγινε ευκολότερη η εξόρυξη του αργύρου, η συγκριτική αξία του πρώτου προς τον χρυσό διαμορφώθηκε σε 13 1/3 προς 1. Τον 5ο π.Χ. αιώνα λόγω της έλλειψης χρυσού, έχουμε την αναλογία 15 προς 1. Με την κατάκτηση των χρυσοφόρων θέσεων στην Ανατολική Μακεδονία από τον Φίλιππο Β' η αξία του έπεσε σε 10 προς 1. Τέλος με την εισροή του περσικού χρυσού στην αγορά μετά τον Μέγα Αλέξανδρο η αξία έπεσε σε 9 μέρη αργύρου προς 1 χρυσού. Πάντως η τιμή του ήταν πολύ ακριβή και για πολλούς αιώνες καθόριζε την παγκόσμια οικονομία.

Β. Η χρήση του χρυσού

Ο ΧΡΥΣΟΣ θεωρήθηκε το καταλληλότερο σπάνιο μέταλλο για

την κατασκευή κοσμημάτων, μικροαντικειμένων, εξαρτημάτων στη διακόσμηση, την επιχρύσωση και την κοπή νομισμάτων. Βρήκε την κατεξοχήν εφαρμογή στην κοσμηματοποιία. Στεφάνια απλά ή σε σχήμα κισσού, κλάδου ελιάς, μυρτιάς, περιδέραια με αγγειόσχημες χάντρες, αλυσίδες, περίαιπτα, περόνες, ρόδακες, ελάσματα που στόλιζαν υφάσματα, χρυσές κλωστές, σκουλαρίκια, δακτυλίδια, πόρπες, βραχιόλια, ρομφόσχημα επιστόμια για την κάλυψη του στόματος του νεκρού, αντιπροσωπεύουν σε γενικές γραμμές το σχήμα του.

Η τεχνοτροπία τους ακολουθεί την εξέλιξη της τέχνης. Διαδεδομένη ήταν και η επιχρύσωση ευτελέστερων αντικειμένων από πηλό, ξύλο, ελεφαντόδοντο, μέταλλο, κόκκαλο, γυαλί. Έχουν ανακαλυφθεί πολλά τέτοια υπολείμματα. Η μέθοδος της συρματερής και της κοκκίδωσης έδινε χάρη στην όψη τους. Χρυσά ελάσματα τόνιζαν τον οπλισμό του πολεμιστή που τον συνόδευε και στον τάφο. Κλίβες, κιβωτίδια, αγγεία, πρόσφεραν την εντύπωση της πολυτέλειας με την επικόλληση πάνω σε αυτά χρυσών ελασμάτων. Ολόχρυση ήταν και η λάρνακα με τα λεγόμενα οστά του Φιλίππου Β'.

Γ. Τεχνολογία

ΣΤΑ αρχαία κείμενα γίνονται συχνά μνείες για τις πηγές χρυσού στη Μακεδονία. Άφθονος χρυσός για απόληψη από τις προσχώσεις των ποταμών και την εξόρυξή του από τα μεταλλεία υπήρχε στον Στρυμόνα, στον Γαλλικό (Εχέδωρος ή Εχειδωρος επειδή ακριβώς έφερνε πλούσια δώρα, τον χρυσό), στη Σκαπτή Γη, στη Θάσο, στο Παγγαίο, στη Χαλκιδική.

Σε πολλά μέρη είναι εμφανή τα

**Οι δύο όψεις χρυσού νομίσματος του Φιλίππου Β΄ της Μακεδονίας
(Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης)**

ίχνη της εκτεταμένης μεταλλευτικής δραστηριότητας με ποικίλες τομές, υπόγειες χαμηλές και στενές στοές. Ο κύριος εντοπισμός της προέλευσης του χρυσού και τα τεχνικά χαρακτηριστικά των αντικειμένων ερευνώνται με προσοχή από τη σύγχρονη επιστήμη.

Η επιδεξιότητα των Μακεδόνων χρυσοχών είναι θαυμαστή. Οι τεχνίτες είχαν εργαστήρια - καταστήματα στις μεγάλες πόλεις και δεν αποκλείονται να γινόταν η πώλησή του από πλανόδιους εμπόρους. Έχουν διασωθεί πολύ λίγα εργαλεία για τη σφυρηλάτησή του από χαλκό, σίδηρο, ξύλο, κόκκαλο και πηλό.

Οι βασικές τεχνικές κατασκευής του χρυσού ήταν δύο: η χύτευση με τη μέθοδο του χαμένου (έλειωνε και έφευγε) κεριού ήταν περιορισμένη. Διαδεδομένη, οικονομικότερη και εύκολη υπήρξε η σφυρηλάτηση των ελασμάτων. Το ζεστό μέταλλο έμπαινε ανάμεσα σε στρώσεις περγαμηνής και το σφυρί είχε στρογγυλεμένη επιφάνεια κρούσης. Ακολουθούσε η προσεκτική κατεργασία. Οι τύποι αλυσίδας με τις πολλές παραλλαγές τους ήταν δύο, η αλυσίδα από ενωμένους κρίκους και η αλυσίδα από θηλίες.

Η πρόσθετη διακόσμηση επιτυγχανόταν με την εγχάραξη, την πίεση με εργαλείο ή σφραγίδα, την κοκκίδωση, τη συρματερή, τη σμίξη με ημιπολύτιμους λίθους ή γυαλιά, το διακοσμητικό σύρμα. Η

επιχρύσωση τέλος γινόταν με την επικόλληση του σφυρηλάτου λεπτού φύλλου χρυσού πάνω στην επιφάνεια των χάλκινων, γυάλινων, αλαβάστρινων, ξύλινων και μεταλλικών ειδών με τη βοήθεια αμαλγάματος (μείγμα χρυσού και υδράργυρου) ή κάποιας άλλης ζωϊκής ή φυτικής κόλλας. Η επιχρύσωση "με μπόλο" γινόταν με την επικόλληση του χρυσού φύλλου πάνω στην κίτρινη επίστρωση (ώχρα και ασπράδι αβγού) στο λευκό υπόστρωμα από γύψο, καολίνη και ζελατίνη.

Δ. Ο χρυσός στα νεκροταφεία της αρχαίας Μακεδονίας

Η λεγόμενη "αρχαιολογία του θανάτου" αποτελεί σημαντική πηγή πληροφόρησης για την οργανωτική δομή των περασμένων γενεών (δοξασίες, δημογραφία, θνησιμότητα, διατροφή, θρησκεία, οικονομία...). Από τις διαδικασίες των νεκρικών εθίμων η ταφή μόνο ανιχνεύεται ανασκαφικά. Στους τάφους και στα κτερίσματα αντανakλάται η κοινωνική θέση στη ζωή του ήδη νεκρού προσώπου αλλά και η θέληση των συγγενών να αποδώσουν την περιορισμένη, την πρόπευσα ή την ιδανική αξία του. Τα νεκροταφεία της Μακεδονίας μας κληρονόμησαν ένα μεγάλο αριθμό χρυσών αντικειμένων, ιδιαίτερα σε τάφους πλούσιων. Στις προθήκες του Μουσείου εκτίθενται επιλεγμένα ευρήμα-

τα από τα νεκροταφεία της Αγίας Παρασκευής, της Νέας Φιλαδέλφειας, τον τάφο της Κατερίνης, της Αρχαίας Πύδνας, της Νέας Απολλωνίας, τον ταφικών τύμβων της Αινείας, των ταφικών τύμβων του Αγίου Αθανασίου, της Σταυρούπολης, της Ακάνθου, του Ευρωπού, των ελληνιστικών τάφων στη Χαλκιδική, στο Δερβένι, στην αρχαία Λητή, στη Σίνδο. Πολύ κατατοπιστικά για την ενημέρωσή μας είναι τα επεξηγηματικά κείμενα στους τοίχους.

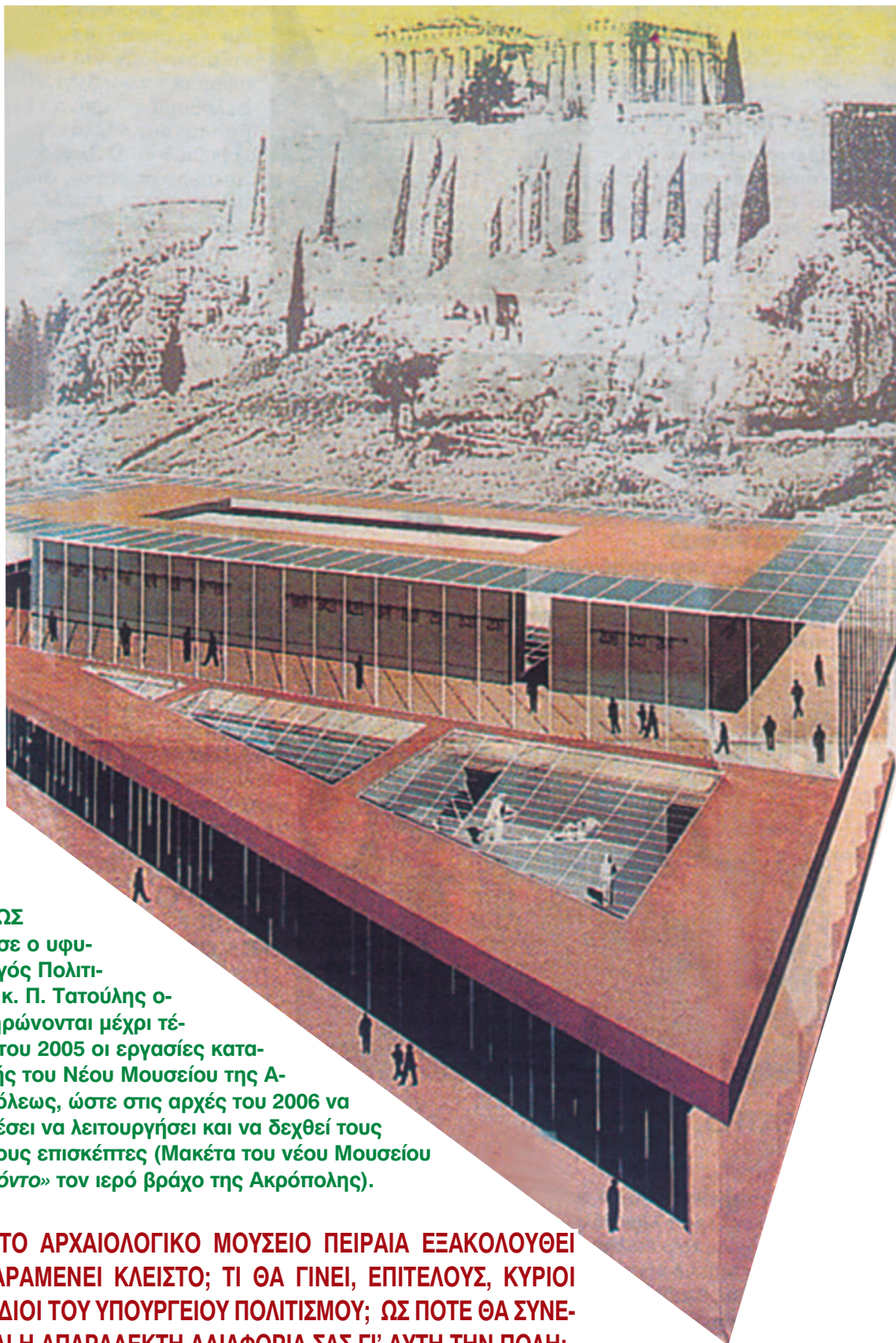
Εξέχουσα θέση έχει ο χάλκινος κρατήρας του Δερβενίου (330-320 π.Χ.), μοναδικό εύρημα - προϊόν προηγμένης τορνευτικής με διακόσμηση - ύμνος για τον Διόνυσο, τη φύση, την εξουσία του στη ζωή και στον θάνατο. Χρησιμοποιήθηκε πρώτα για την ανάμειξη του οίνου με το νερό και ύστερα ως τεφροδόχος στον τάφο Β΄. Μαζί με τον ιερό γάμο του θεού με την Αριάδνη, εικονίζονται οι Μαινάδες, Σιληνός, άλλες μορφές, πολλά ζώα, κλαδιά αμπέλου και κισσού. Το κράμα δεν περιέχει καθόλου χρυσό, μοιάζει όμως πολύ με το ευγενές μέταλλο επειδή η σύνθεσή του αποτελείται από μπρούντζο, κασσίτερο και διάφορες ουσίες με επιπλέον φύλλα χαλκού και αργύρου.

Έμφαση δίνεται και στον ονομαστό πλέον πάπυρο του Δερβενίου (350-320 π.Χ.), τον μοναδικό και ίσως αρχαιότερο που βρέθηκε στην υγρή και ακατάλληλη για διατήρηση τέτοιου είδους υλικού Ελλάδα. Το κείμενο παραπέμπει σε φιλοσοφική - τελετουργική - λατρευτική και κοσμογονική κατήχηση που θυμίζει Ορφέα ή κάποια παραπλήσια θρησκευτική σχολή.

Σημ. Η είσοδος στο Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης - όπως και αλλού - είναι δωρεάν για τα άτομα που επιδεικνύουν την ταυτότητα μέλους του "Συλλόγου Φίλων του Αρχαιολογικού Μουσείου Πειραιά". Παρέχεται επίσης και έκπτωση 25% στην αγορά βιβλίων από αυτά που διατίθεται προς πώληση.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΡΑΣΟΝΙΚΟΛΑΚΗΣ

Το νέο Μουσείο της Ακροπόλεως θα λειτουργήσει στις αρχές του 2006

ΟΠΩΣ

δήλωσε ο υφυπουργός Πολιτισμού κ. Π. Τατούλης ολοκληρώνονται μέχρι τέλους του 2005 οι εργασίες κατασκευής του Νέου Μουσείου της Ακροπόλεως, ώστε στις αρχές του 2006 να μπορέσει να λειτουργήσει και να δεχθεί τους πρώτους επισκέπτες (Μακέτα του νέου Μουσείου με «φόντο» τον ιερό βράχο της Ακρόπολης).

ΓΙΑΤΙ ΤΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΠΕΙΡΑΙΑ ΕΞΑΚΟΛΟΥΘΕΙ ΝΑ ΠΑΡΑΜΕΝΕΙ ΚΛΕΙΣΤΟ; ΤΙ ΘΑ ΓΙΝΕΙ, ΕΠΙΤΕΛΟΥΣ, ΚΥΡΙΟΙ ΑΡΜΟΔΙΟΙ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ; ΩΣ ΠΟΤΕ ΘΑ ΣΥΝΕΧΙΖΕΤΑΙ Η ΑΠΑΡΑΔΕΚΤΗ ΑΔΙΑΦΟΡΙΑ ΣΑΣ ΓΙ' ΑΥΤΗ ΤΗΝ ΠΟΛΗ;

ΑΝΑΔΡΟΜΕΣ

Ο ΣΥΝΟΙΚΙΣΜΟΣ ΤΩΝ «ΒΟΥΡΛΩΝ» - ΕΝΑ «ΓΚΕΤΟ» ΤΟΥ ΑΓΟΡΑΙΟΥ ΕΡΩΤΑ

*Του Δημοσιογράφου - ερευνητή ΒΑΣΙΛΗ Π. ΚΟΥΤΟΥΖΗ**

Ο ΠΕΙΡΑΙΑΣ, σαν λιμάνι, από τα πρώτα κιόλας χρόνια της σύστασης της πόλης, είχε τις κοινωνικές πληγές του. Στις από κάθε τόπο της Ελλάδας αφικνούμενες γυναίκες ήταν φυσικό, ανάμεσά τους, να βρίσκονται και εκείνες που ασχολούνταν με το πρώτο γυναικείο επάγγελμα, της πόρνης.

Βέβαια οι γυναίκες αυτές πάντοτε εξυπηρετούσαν μια κοινωνική ανάγκη κι έτσι γλύτωνα από τις ενοχλήσεις των διαφόρων, στρατιωτών και μη, τα κορίτσια των καλών οικογενειών.

Παρ' όλα αυτά η εμφάνιση των κοινών γυναικών στον Πειραιά, είχε σαν αποτέλεσμα τις διαμαρτυρίες του νοικοκυρεμένου κόσμου, ο οποίος με υπομνήματα ζητούσε από την τότε Αστυνομία την επέμβασή της, για την απομάκρυνση αυτών των αμαρτωλών υπάρξεων από τις συνοικίες.

Με τη βοήθεια μαστροπών, οι γυναίκες αυτές έστηναν τα στέκια τους όπου τις βόλευε και λόγω της αμαρτωλής παρουσίας των, οι καυγάδες και τα επεισόδια ήταν συνηθισμένη κατάσταση.

Το πρώτο επίσημο "σπίτι", ο πρώτος με άδεια της Αστυνομίας οίκος ασωτίας, λειτούργησε κατά την Αγγλογαλλική Κατοχή το 1854 για την εξυπηρέτηση των στρατιωτών και των πληρωμάτων των ξένων στόλων.

Αλλά και μετά την Κατοχή (1857) δημιουργήθηκαν άλλοι δύο. Δηλαδή στα 1862 τρία ήταν τα "επίσημα" αμαρτωλά σπίτια στην πόλη του Πειραιά και σε περιοχές όπου ο κόσμος έκανε τον περίπατό του ή οι εργάτες και οι εργάτριες περνούσαν για να πάνε ή

να γυρίσουν από τη δουλειά τους.

Οι διαμαρτυρίες των δημοτών γι' αυτή την κατάσταση ανάγκασαν το τότε Δημοτικό Συμβούλιο να συζητήσει το θέμα της ανέγερσης οικήματος για τη συγκέντρωση όλων των κοινών γυναικών που συνεχώς αυξάνονταν.

Η άποψη του Δήμου βρήκε απήχηση στο Ιατροσυνέδριο που έδωσε την έγκρισή του, διότι δια του μέτρου αυτού θα ήταν δυνατή η παρακολούθηση και περιστολή των αφροδισίων νοσημάτων. Αυτά συνέβαιναν τα χρόνια 1867- 1870. Αλλά ο υπουργός Εσωτερικών Επαμ. Δελήγεωργης αντέκρουσε την άποψη του Δήμου με το δικαιολογητικό ότι ούτε ο Δήμος, ούτε η Κυβέρνηση, αρμόζει να αποδέχονται τέτοιου είδους έργα, τα οποία μπορεί να είναι κοινωνική ανάγκη, πρέπει όμως να εξασκούνται από ιδιώτες, ο δε Δήμος και η Κυβέρνηση να ασκούν την εποπτεία.

Στο μεταξύ όσο ο Πειραιάς μεγάλωνε, τόσο οι ιεροδούλες αυξάνονταν. Τον Μάιο του 1872 ο Δήμος Πειραιά ανέφερε, με έγγραφό του στη Διεύθυνση Αστυνομίας Αθηνών-Πειραιώς, ότι "αποτραπείσης της υπό του Δήμου εξασκήσεως του επαγγέλματος της πορνείας, εξεύρομεν άλλον τρόπον συμβιβάζοντα την αποχήν του Δήμου εκ των ανηθικών επιχειρήσεων, αλλά και την περιστολήν του κακού δια του περιορισμού των κοινών γυναικών δια της ανεγέρσεως δι' ιδιωτικής, αποκλειστικής, δαπάνης των καταστημάτων των κοινών γυναικών".

Αλλά και πάλι η Κυβέρνηση αντέδρασε και συνέστησε απαγό-

ρευση της λειτουργίας κακόφημων οίκων μέσα στην πόλη. Τα ημίμετρα όμως αυτά δεν μπόρεσαν να εξαλείψουν το κακό.

Έτσι τον Μάρτιο του 1873, η Κυβέρνηση παραχώρησε τα υπ αριθ. 5-6 τεμάχια των εθνικών γαιών στη θέση που λεγόταν "Βούρλα", και που απείχε 80 μέτρα δυτικά του Αγίου Διονυσίου για την ανέγερση "καταστημάτων" κοινών γυναικών.

Μετά την υπογραφή του παραχωρητηρίου, ο Δήμος προέβη σε διακήρυξη για την ανέγερση, σε έκταση οκτώ στρεμμάτων, συνοικισμού κοινών γυναικών, που θα περιλάμβανε τέσσερα κτίσματα, χωριστά μεταξύ τους, τα οποία θα βρίσκονταν μέσα σε μάντρα, με τους ακόλουθους όρους:

"Ο ανεγείρων ιδίαις δαπάναις τα βάσει εγκεκριμένου σχεδίου οικήματα, θα καταβάλλη εις τον Δήμον μετά τριετίαν από της ιδρύσεως δρχ. 500 ετησίως δι' έκαστον τμήμα, μετά 5ετίαν δρχ. 1.000 και μετά εικοσαετίαν δρχ. 2.500 δι' έκαστον τμήμα ετησίως. Μετά δε πεντηκονταετίαν η περιοχή του κτήματος μετά των εν αυτώ κτηρίων, θα περιέρχεται εις τον Δήμον". Και ενώ αρχικά παρουσιάστηκαν πολλοί εργολάβοι, τελικά έμεινε μόνο ο εργολάβος Ν. Μπόμπολας, ο οποίος αξίωσε ότι ο χώρος και τα κτήρια που θα ανεγερθούν θα είναι υπό την πλήρη και τέλεια ιδιοκτησία αυτού και των απογόνων του. Φαίνεται πως είχε λαδώσει τους άλλους εργολάβους και αποχώρησαν.

Ο Δήμος αναγκάστηκε να δεχτεί τον όρο αυτό με την προϋπόθεση ότι εάν τα κτήρια αυτά

* από την ιστοσελίδα <http://www.koutouzis.gr>

χρησιμοποιηθούν κάποτε για άλλο σκοπό, τότε θα περιέρχονται στην κυριότητα του Δήμου. Και υπογράφηκε το συμβόλαιο.

Σύμφωνα με το συμβόλαιο, θα έπρεπε να μην επιτρέπεται από τις τότε αστυνομικές αρχές, εκτός των Βούρλων, να λειτουργεί, εντός της πόλης, άλλος οίκος ανοχής, και σε καμιά γυναίκα του συνοικισμού να μην εργάζεται εκτός αυτού.

Φαίνεται όμως ότι το συμμαζέμα ήταν δύσκολο, αν λάβουμε υπ' όψη μας τις κατά καιρούς έγγραφες διαμαρτυρίες του Μπόμπολα προς τον Δήμο και την Αστυνομία. Διότι τα αστυνομικά όργανα δεν ενεργούσαν παράλληλα να συγκεντρώσουν εντός των "Βούρλων" όλες τις ιερόδουλες και να εκλείψει ο ανταγωνισμός.

Παρά τις δυσχέρειες η "επιχείρηση" είχε μπει σε καλό δρόμο, αφού το "κατάστημα δεν εστερείτο πελατείας" και λειτούργησε αδιάλειπτα για 60 χρόνια.

Γυναίκες κάθε μορφής και κάθε ηλικίας, από 16 μέχρι 60, μέσα στα δωματιάκια που μύριζαν μούχλα ανακατεμένη με "πατσουλί", στο λιγοστό φως μιας λάμπας πετρελαίου, πρόσφεραν... τις πρώτες βοήθειες στους πάσης φύσεως άντρες και στα πληρώματα κάθε εθνικότητας των πλοίων που κατέπλεαν στον Πειραιά.

Οι ίδιες αυτές γυναίκες, όπως έγραψε ο χρονογράφος Θεόδωρος Βλάσσης στη "ΦΩΝΗ ΤΟΥ ΠΕΙΡΑΙΩΣ" το 1969, τις ώρες της κάλμας, στην αυλή ή στον καφενέ του κτηρίου, με το τσιγάρο στο στόμα και υπό τους ήχους ενός γραμμοφώνου με χωνί, ψαρεύανε τον πελάτη ή είχανε πάρε-δώσε με τον αγαπητικό. Καμιά δεν ήταν χωρίς αγαπητικό (νταβατζή). Χωρίς συνεταίρο στις εισπράξεις.

Ο παλιός ρεμπέτης Νίκος

Μάθεσης, από τη Σαλαμίνα, αφηγήθηκε σχετικά:

"Χαμαιτυπεία ο Πειραιάς είχε μόνο στα Βούρλα που τώρα είναι φυλακές. Εκεί οι γυναίκες δεν βγαίνανε έξω, απαγορευότανε αυστηρώς. Αλλά οι αγαπητικοί είχαν τον τρόπο τους και πηδάγανε τα μεσάνυχτα μέσα παρ' όλο που φυλάγανε άγριοι εύζωνοι! Αλλά καμιά δεν μαρτυρούσε. Φόνοι γινόντουσαν κάθε τόσο, αιτία βέβαια οι γυναίκες αλλά όσοι εγκληματούσαν για τη γυναίκα, αυτή ήταν υποχρεωμένη μέχρι να βγει από τη φυλακή να τον συντηρεί. Δεν μπορούσε να κάνει αλλιώς, θα σκοτωνότανε από τους φίλους του. Αλλά και όταν έβγαινε, η πρώτη του δουλειά ήταν να την στεφανωθεί. Απαραίτητος κανών!!!".

Για πελατεία, δεν υπήρχε λόγος επιλογής. Στη διάθεση του μπεκρή, του άρρωστου, του μόρτη, του χασισωμένου, του σαματατζή.....

Υποχρεωτική για τις γυναίκες η παραμονή στα "Βούρλα", από τις εννέα το βράδυ μέχρι τις εννέα το πρωί. Και η έξοδος μετά την επιθεώρηση του γιατρού, που γινόταν στις 8 το πρωί. Τότε ακουγόταν το σύνθημα "π....κορίτσια στα κρεβάτια σας..." και ακολουθούσε η εξέταση από τον γιατρό.

Τα μεσάνυχτα ασφαλιζόταν η κεντρική πόρτα από την αστυνομική φρουρά που διέμενε εκεί. Η παρουσία της ήταν αναγκαία, λόγω των συχνών και όχι σπάνια αιματηρών συμπλοκών.

Υπήρχαν κατηγορίες γυναικών, με ανάλογες τιμές, σε ξεχωριστά διαμερίσματα. Τρία ήταν τα φτηνά, τα λαϊκά, και ένα το αριστοκρατικό με το καλό "εμπόρευμα". Σ' αυτό φιλοξενούνταν και γυναίκες των αθηναϊκών σπιτιών που λόγω... κακής διαγωγής τις είχαν διώξει από την Αθήνα. Τις έβαζαν τιμωρία 15 μέρες ή ένα μήνα: "Κάτσε καλά γιατί θα σε στείλω στα "Βούρλα".

Όταν δημιουργήθηκαν τα "Βούρλα" το 1875 η περιοχή ήταν ακατοίκητη. Όμως μετά 60 χρόνια, το 1932, και αφού είχαν έρθει και οι πρόσφυγες από τη Μικρά Ασία, ήταν κέντρο πυκνοκατοικημένης περιοχής και οι κάτοικοι δεν ανέχονταν πια τα κακόφημα σπίτια. Γι αυτό και έκαναν συνεχείς διαμαρτυρίες προς την Κυβέρνηση.

Τελικά το 1937 τα κακόφημα σπίτια διαλύθηκαν και στον χώρο εκείνο λειτούργησαν φυλακές.

(επιμέλεια
Δημοσθένη Μπούκη
του Γιάννη)

ΕΛΕΥΘΕΡΗ Η ΕΙΣΟΔΟΣ ΣΤΑ ΜΟΥΣΕΙΑ ΓΙΑ ΤΑ ΜΕΛΗ ΜΑΣ

Μεγάλη ανταπόκριση είχε στα μέλη μας η καθιέρωση της "**ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ ΜΕΛΟΥΣ**", με την οποία έχουν το δικαίωμα να εισέρχονται, χωρίς εισιτήριο, σε όλα τα μουσεία και τους αρχαιολογικούς χώρους του δημοσίου. Όποιος επιθυμεί να την αποκτήσει, ας επικοινωνήσει με τον **Γ.Γ. Δημοσθένη Μπούκη του Γιάννη** στο **6977.701.326**, αφήνοντας με ηχητικό ή γραπτό μήνυμα το ονοματεπώνυμό του και τον αριθμό του τηλεφώνου του.

Θα χρειαστεί μία φωτογραφία (ασπρόμαυρη ή έγχρωμη) μεγέθους ταυτότητας και η καταβολή 5 ευρώ για τα έξοδα παραγωγής. Θα επικοινωνήσουμε σύντομα μαζί σας.

ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΠΟΥ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΥΝ ΤΑ ΜΕΛΗ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΜΑΣ

Επιμέλεια: ΑΡΓΥΡΩ ΚΙΣΣΑΝΑΚΗ

ΜΟΥΣΕΙΟ ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ - ΑΘΗΝΑΙ ΠΟΛΥΧΩΡΟΣ "Η ελληνική μυθολογία από τα χαρακτικά του Λούβρου".

Η έκθεση περιλαμβάνει 44 χαλκογραφίες καλλιτεχνών όπως οι Ραφαήλ, Τισιανός, Ρούμπενς, Πουσέν, Ενγκρ, Ρένι, Καραάτι, Μπουσέ κ.ά. που έχουν παρουσιαστεί για πρώτη φορά στο Μουσείο Χαρακτικής "Τάκη Κατσουλίδη" του Δήμου Μεσσήνης.

Τα έργα καλύπτουν τέσσερις αιώνες, την εποχή δηλαδή της έντονης παραγωγής, και αγγίζουν τα πιο αγαπημένα θέματα, εκ των οποίων μια μεγάλη ενότητα -σύνολο 15 έργων - αφορούν τον Ηρακλή, αναμφισβήτητα τον πιο δημοφιλή ήρωα, φιλοτεχνημένα όλα από τον ζωγράφο Πουσέν.

Όλα τα έργα είναι γνήσιες χαλκογραφίες τυπωμένες από τις πρωτότυπες μήτρες του Λούβρου.

ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΕΚΘΕΣΗΣ : έως 20/11/2005.
ΩΡΕΣ : Δε-Κυρ.: 10:00-24:00
ΤΗΛΕΦΩΝΟ : 210-3480000.

ΜΟΥΣΕΙΟ ΜΠΕΝΑΚΗ - ΚΤΙΡΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ "Φως, νερό και χρώμα στην αρχιτεκτονική. Αφιέρωμα στον Luis Barragan".

Ο παγκόσμιος φήμη Μεξικανός αρχιτέκτονας Luis Barragan (1902-1988), έχει τιμηθεί με το βραβείο Pritzker (το αντίστοιχο "Νόμπελ" της Αρχιτεκτονικής) ενώ τα έργα του είναι εξαιρετικά αναγνωρίσιμα, κυρίως λόγω της χρήσης του χρώματος, της απλής φόρμας, αλλά και του τρόπου ένταξης τους στον περιβάλλοντα χώρο.

Η αρχιτεκτονική του απλή και πλούσια σε χρώμα είναι σκοπίμως μνημειώδης ή μνημειακή και στατική, ενώ μοναδικός θεωρείται ο τρόπος με τον οποίο μετεξέλιξε την τεχνοτροπία που επικρατούσε διεθνώς, σε ένα εξαιρετικά ευαίσθητο ποιοτικά και αισθητικά "μεξικάνικο" στυλ, προσθέτοντας χρώμα, επεξεργαζόμενος την υφή και την αντίθεση των υλικών και δίνοντας έμφαση στην ένταξη των κτιρίων του στο περιβάλλον.

Στην έκθεση παρουσιάζονται 70 περίπου φωτογραφίες μεγάλων διαστάσεων του Ιάπωνα αρχιτέκτονα Yutaka Saito, ξύλινα προπλάσματα (περίπου 1,0 - 1,5 τ.μ. καθένα), καθώς και μια σειρά από τα αντίστοιχα σχέδια (κατόψεις - όψεις) των έργων του Barragan. Οι φωτογραφίες αυτές δωρίστηκαν από τον Saito στο Fundacion de Arquitectura Tapatia Luis Barragan στο Μεξικό, στο οποίο και ανήκει το σύνολο του υλικού που εκτίθεται. Παράλληλα, την έκθεση συνοδεύει μία video εγκατάσταση, και πιο συγκεκριμένα μια 15λεπτη ταινία με αναφορά στις φόρμες του έργου του Barragan.

ΜΕΓΑΡΟ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΑΘΗΝΩΝ MEGARON PLUS. "Η Τέχνη του Ιταλικού Ντιζάιν".

Έπιπλα, χρηστικά αντικείμενα, μινιατούρες, φωτογραφικό υλικό και μερικά από τα σημαντικότερα περιοδικά του χώρου, αποτίουν ένα φόρο τιμής στο Ιταλικό ντιζάιν που κατόρθωσε, χάρη στη συστηματική προώθηση αλλά κυρίως στην αδιαμφισβήτητη αξία του, να "επιβληθεί" ως αναπόσπαστο στοιχείο της καθημερινότητάς μας. Επιμελητές της έκθεσης, ο πρωτεργάτης της διάδοσης του ιταλικού ντιζάιν,

Alessandro Mendini, ο αδερφός του, Francesco και ο Σωτήρης Παπαδόπουλος. Το ελληνικό κοινό έχει για πρώτη φορά την ευκαιρία να δει συγκεντρωμένες σε ένα χώρο τις διαφορετικές τάσεις που άρχισαν να διαμορφώνονται στο Μιλάνο από τη δεκαετία του 1950 και συνεχίζουν μέχρι σήμερα να εξελίσσονται με μία δυναμική που αποτελεί εγγύηση για το μέλλον.

Η έκθεση περιλαμβάνει μία ιστορική διαδρομή στο Ιταλικό ντιζάιν, αναδεικνύοντας τους πρώτους μεγάλους δημιουργούς, Gio Ponti, Bruno Munari, Ettore Sottsass κ.ά., ενώ παρουσιάζει και τη σύγχρονη ιταλική σκηνή, Foggini, Santachiara, Citterio, Sadler κ.ά., όσο και την πολλά υποσχόμενη νέα γενιά των ντιζάινερ.

Εννέα συνολικά ενότητες διηγούνται την ιστορία του οικιακού αντικειμένου, έτσι όπως διαμορφώθηκε από τους Ιταλούς: Πρόκειται για τις ενότητες "Η ιστορία της ιταλικής βιομηχανίας", "Η επίδραση της τέχνης στο ντιζάιν και στη μόδα", "Το ιταλικό ντιζάιν στο μοντέρνο κίνημα", "Η σημασία της αρχιτεκτονικής του εσωτερικού χώρου", "Κινητά - Μεγάλοι σταθμοί", "Δάσκαλοι πρώτης γενιάς", "Η κουλτούρα του ντιζάιν σήμερα", "Το οικο-συμβατό και εικονικό ντιζάιν" και "Το μέλλον του ντιζάιν".

ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΕΚΘΕΣΗΣ : έως 15/11/2005 .
ΩΡΕΣ : Δε-Κυρ.: 10:00-18:00
ΤΗΛΕΦΩΝΟ : 210-7282000, 7282333

ΖΑΠΠΕΙΟ ΜΕΓΑΡΟ "Έκθεση κειμηλίων του Τιτανικού".

Για πρώτη φορά στην Ελλάδα, ο εκθεσιακός χώρος του Ζαππείου Μεγάρου φιλοξενεί πάνω από 300 αυθεντικά αντικείμενα που βρέθηκαν στο ναυάγιο του Τιτανικού, συμπεριλαμβανομένου και του μοναδικού μέρους της ατράκτου που έχει ανασυρθεί από το βυθό του Ατλαντικού, το βάρος του οποίου ξεπερνά τον 1,5 τόνο.

Η "Έκθεση Κειμηλίων: Τιτανικός", που κατέχει την θέση της μεγαλύτερης σε επισκεψιμότητα έκθεσης στην ιστορία, αποτελεί την πολυτελέστερη και κατασκευαστικά δαπανηρή έκθεση ευρημάτων στον κόσμο! Με την πολύτιμη συνεργασία του Ναυτικού Μουσείου, δημιουργήθηκε στο χώρο της έκθεσης, ειδικό τμήμα 60τμ, αφιερωμένο σε ένα ναυάγιο που σημάδεψε την πολεμική ιστορία του τόπου μας. Πρόκειται για τη φρεγάτα Έλλη, που βυθίστηκε έξω από το λιμάνι της Τήνου, στις 15 Αυγούστου 1940, έπειτα από επίθεση με торпильες που δέχτηκε από το ιταλικό υποβρύχιο "DELFINO".

Ειδική μνεία γίνεται για πρώτη φορά και στους Έλληνες επιβάτες, που χάθηκαν στο ναυάγιο του Τιτανικού, με έκθεση προσωπικών τους αντικειμένων αλλά και παρουσίαση των ατομικών ιστοριών τους, που οδήγησαν τελικά, στην μοιραία επιβίβασή τους στο Τιτανικό.

Η έκθεση αφιερώνει επίσης μέρος της στο "Βρετανικό", γνωστό αλλιώς και ως ο αδερφός του "Τιτανικού". Ο "Βρετανικός", το μεγαλύτερο υπερωκεάνιο παγκοσμίως, βυθίστηκε την 21η Νοεμβρίου 1916 έξω από το λιμάνι της Κέας.

Άλλο ένα Ελληνικό ναυάγιο κειμήλια του οποίου η έκθεση έχει την τιμή να φιλοξενήσει, είναι αυτό του "Χειμάρρα". Του πιο πολύνεκρου ναυαγίου, μετά το 1940, στον Ελληνικό θαλάσσιο χώρο, που έγινε στις 20 Ιανουαρίου 1947, στον Ευβοϊκό κόλπο. Το ναυάγιο αυτό έχει μείνει γνωστό στην ιστορία και ως "Ο Ελληνικός Τιτανικός".

ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΕΚΘΕΣΗΣ : έως 15/ 01/2006.
ΩΡΕΣ:Δε-Σα.:10:00-22:00,Κυ:12:00 - 19:00.
ΤΗΛΕΦΩΝΟ : 211-9559900.

ΜΟΥΣΕΙΟ ΜΠΕΝΑΚΗ - ΚΤΙΡΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ "Η Συλλογή της Alpha Bank - Ζωγραφική, Χαρακτική, Γλυπτική"

Ως τώρα η Alpha Bank συνήθιζε να "δανείζει" έναν αριθμό από τα έργα της συλλογής της για να ενισχύσει εκθεσιακά σύνολα που παρουσιάζονταν από άλλους φορείς. Από τις 12 Οκτωβρίου η Alpha Bank, γιορτάζοντας τη συμπλήρωση 125 ετών από την ίδρυση της Τραπεζής Πίστεως και 165 ετών από την ίδρυση της Ιονικής Τραπεζής, παρουσιάζει στο αθηναϊκό κοινό έναν ικανοποιητικό αριθμό (περίπου 200) από τα πιο σημαντικά έργα μιας από τις πιο πλούσιες συλλογές έργων τέχνης που δημιουργήθηκαν στον Ελληνικό χώρο από τραπεζικούς οργανισμούς και ιδρύματα.

Στη Συλλογή των έργων ζωγραφικής περιλαμβάνονται πinnakes ελλήνων καλλιτεχνών που χρονολογούνται από τα τέλη του 19ου αιώνα και φθάνουν μέχρι σήμερα. Η συλλογή των έργων χαρακτικής, με τη σειρά της, επίσης παρακολουθεί την πορεία την νεοελληνικής χαρακτικής από τις αρχές του 20ου αιώνα μέχρι τις μέρες μας και απαρτίζεται από μονόφυλλα, λευκώματα, σχέδια, βιβλία.

Μια δεύτερη ενότητα αποτελούν οι χάρτες που απεικονίζουν τον Ελλαδικό χώρο, τη Βαλκανική χερσόνησο και τη Μικρά Ασία και χρονολογούνται από τον 16ο ως τον 19ο αιώνα, καθώς και χαρακτηριστικά και λευκώματα περιηγητών με θέμα την Ελλάδα από τον 18ο και 19ο αιώνα.

ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΕΚΘΕΣΗΣ : έως 20/11/2005 .
ΩΡΕΣ : Δε-Τρ.:κλειστά, Τε, Πε & Κυ.: 10:00-18:00, Πα&Σα: 10:00-22:00.
ΤΗΛΕΦΩΝΟ:210-6912331,6913943.

ΜΟΥΣΕΙΟ ΜΠΕΝΑΚΗ - ΚΤΙΡΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ "Gerhard Richter-A. R. Penck Παράλληλες πορείες δύο μεγάλων ζωγράφων"

Ο Gerhard Richter, γεννημένος στη Δρέσδη το 1932, θεωρείται ένας από τους σημαντικότερους καλλιτέχνες του 20ου αιώνα. Η χρήση της φωτογραφίας έπαιξε σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη και την ανάπτυξη μιας απόλυτα προσωπικής γραφής. Το έργο του Richter δύσκολα ταξινομείται, λόγω της μεγάλης πολυμορφίας που παρουσιάζει ανά καιρούς και τη μεγάλη ευκολία του καλλιτέχνη να περνά από την παραστατικότητα στην αφαίρεση. Συμμετείχε στις μεγαλύτερες εκθέσεις παγκοσμίως (Λονδίνο, Νέα Υόρκη, Ρώμη, Γερμανία κλπ).

Το Μουσείο Φρουσίρα παρουσιάζει συνολικά 30 έργα του καλλιτέχνη, από το 1960 έως το 2003, αναδεικνύοντας τον πολύπλευρο χαρακτήρα του έργου του.

Ο Α.Ρ. Penck, γεννημένος στη Δρέσδη το 1939, δημιουργεί τον προσωπικό εικαστικό του κώδικα, αποτελούμενος από αρχέτυπα σύμβολα και στοιχειώδεις φόρμες, που θα τον κατατάξει ανάμεσα στους πρωτοποριακούς ζωγράφους του Νέο-Εκπρεσιονισμού. Ο Penck παρέμεινε στη Λαϊκή Δημοκρατία της Γερμανίας, γεγονός που επηρέασε αποφασιστικά την εξέλιξη του έργου του, εκφράζοντας τα προσωπικά του βιώματα ως αντιφρονούντα σε μια κοινωνία που τον απέκλεισε από τη δημόσια ζωή.

ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΕΚΘΕΣΗΣ : έως 04/ 12/2005.
ΩΡΕΣ:Τε-Πα:10:00-17:00, Σα-Κυ:11:00-17:00,
Δε-Τρ: κλειστά
ΤΗΛΕΦΩΝΟ : 210-3234678, 33160